

# H

Tijdschrift over de geschiedenis van  
Heemstede en Bennebroek

# eerlijk Heden

Jaargang 40 – voorjaar 2013 – nummer 156

Prijs € 4,95



*Linnaeushof, van botanische tuin tot grootste speeltuin van Europa*  
*Welkom in Heemstede en Bennebroek, Het vreemdelingenverkeer*  
*tussen 1906 en 1920* *Hoeve Nijverdal: de boerderij van Van der*  
*Hulst* *Tour de France door Heemstede, De eerste 'grand*  
*départ' buiten Frankrijk* *Hoe Het Paradijs verdween*  
*uit Bennebroek* *Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1*  
*Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn*  
*betekenis voor Heemstede*



# Inhoud



<b>Linnaeushof, van botanische tuin tot grootste speeltuin van Europa</b> <i>Ellen Kerkvliet</i>	<b>3</b>
<b>Welkom in Heemstede en Bennebroek, Het vreemdelingenverkeer tussen 1906 en 1920</b> <i>Anja Kroon</i>	<b>10</b>
<b>Hoeve Nijverdal: de boerderij van Van der Hulst</b> <i>Cees Peper en Ellen Kerkvliet</i>	<b>16</b>
<b>Tour de France door Heemstede, De eerste 'grand départ' buiten Frankrijk</b> <i>Marloes van Buuren</i>	<b>20</b>
<b>Hoe Het Paradijs verdween uit Bennebroek</b> <i>Martin Bunnik</i>	<b>24</b>
<b>Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1</b> <i>Peter van der Werff</i>	<b>29</b>
<b>Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn betekenis voor Heemstede</b> <i>Ellen Kerkvliet</i>	<b>35</b>
<b>Van het bestuur</b>	
Groenendaal, van buitenplaats tot wandelbos	39
Uitnodiging voorjaarsbijeenkomst en ledenvergadering	42
Jaarverslag 2012 van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek	43
Excursies	46
Karakterbehoud, voorjaar 2013	47
Aanwinsten collectie HVHB en reacties van lezers	48

## Voor uw agenda

23 mei	Voorjaarsbijeenkomst HVHB en presentatie Groenendaalboek
26 mei	HVHB met stand op de voorjaarsmarkt op de Binnenweg in Heemstede (naast boekhandel Blokker), met onder meer het Groenendaalboek. (NB: het Groenendaalboek is voor leden ook op 23 mei met korting te koop, en daarna ook als ze het rechtstreeks bij de HVHB bestellen)
27 juni	Wandeling door de wijk Zuiderhout, zie pagina 46
7 juli	Rondleiding Koetshuis Van Schagen en Oude Kerk plus orgelconcert, zie pagina 46
augustus	Excursie Huis te Vogelenzang
14 september	Open monumentendag, thema: Macht & pracht
30 oktober	Symposium afsluiting Groenendaaljaar, raadhuis Heemstede
21 november	Najaarsbijeenkomst HVHB, 't Trefpunt, Bennebroek

### **Bestuur**

Jaap Verschoor, voorzitter,  
voorzitter@hv-hb.nl  
Gerard Bettink, secretaris  
Ton Bruseker, penningmeester  
en ledenadministratie  
Daan Kerkvliet, karakterbehoud  
Marc de Bruijn, communicatie en PR,  
communicatie@hv-hb.nl  
Gerry Weijers-van Vugt,  
evenementencommissie  
Marloes van Buuren,  
redactie HeerlijkHeden

### **Secretariaat**

Gerard Bettink  
Van Merlenlaan 40  
2101 GE Heemstede  
023 528 47 41  
secretaris@hv-hb.nl

### **Ledenadministratie en abonnementen**

Ton Bruseker  
Hagenduin 52  
2104 AT Heemstede  
023 528 55 25  
administratie@hv-hb.nl

### **Redactie HeerlijkHeden**

Marloes van Buuren (eindredactie)  
Frans Harm  
Ellen Kerkvliet-van Holk  
Anja Kroon-van Helden  
Cees Peper  
Klaartje Pompe  
**redactieadres**  
Richard Holplein 10  
2102 EP Heemstede  
023 529 07 56  
redactie@hv-hb.nl

### **Werkgroep karakterbehoud**

Michel Bakker  
Martin Bunnik  
Jan Elissen  
Daan Kerkvliet  
Hans Luiten  
Martin Pulleman  
Maarten van Voorst van Beest  
(karakterbehoud@hv-hb.nl)

### **Evenementencommissie**

Joke Dondorp  
Marijke van Donge-Last  
Theo Jonckbloedt  
Tineke Mascini-Maartense  
Gerry Weijers-van Vugt  
(evenementen@hv-hb.nl)

### **Historische commissie**

Ruud Bannink  
Martin Bunnik  
Joke Dondorp  
Hillebrand de Lange  
(secretaris@hv-hb.nl)

### **Fotografie website en HeerlijkHeden**

Theo Out

### **Website**

www.hv-hb.nl  
Webmasters: Marc de Bruijn, Harry Opheikens,  
Jaap Verschoor  
webmaster@hv-hb.nl

### **Vormgeving HeerlijkHeden**

Peter Verwey Grafische Producties bv, Heemstede

### **Drukwerk HeerlijkHeden**

Ten Brink, Meppel



## **Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek**

### **Doelstelling en activiteiten**

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

### **Lidmaatschap en abonnementen**

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl). Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november.

De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van uw contributiebrief over te maken op rekeningnummer 27 35 06 (IBAN: NL03INGB0000273506) ten name van penningmeester HVHB, Heemstede. Buitenlandse leden die zich nieuw aanmelden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten.

### **HeerlijkHeden**

HeerlijkHeden verschijnt viermaal per jaar. De naam van het tijdschrift verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden.

De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet achter op het omslag geeft van links naar rechts een aantal kenmerkende gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.



# Linnaeushof, van botanische tuin tot grootste speeltuin van Europa

Ellen Kerkvliet

Dit jaar bestaat speelpark Linnaeushof vijftig jaar. Maar de geschiedenis van dit gedeelte van de Overplaats van de Hartekamp reikt veel verder terug. In de 18de eeuw heeft Carl Linnaeus, de Zweedse botanicus aan wie het park zijn naam te danken heeft, de tuinen beroemd gemaakt. Toen werd Linnaeushof wel 'Europa's mooiste tuin' genoemd, tegenwoordig lezen we op de reclameborden dat op die plek 'Europa's grootste speeltuin' ligt.

► Borstbeeld van Carl (Carolus) Linnaeus, gemaakt door de beeldhouwer W. M. Retera. Het is in 1907 ter gelegenheid van de 200ste geboortedag van Linnaeus in de tuin van de Hartekamp geplaatst. Van 1956 tot 1971 had het een plaatsje in de showtuinen van Linnaeushof.



Carl Linnaeus (1707-1778) of, nadat hij in 1761 in de adelstand was verheven, Carl von Linné was een Zweeds arts, plantkundige, zoöloog en geoloog. Hij is de grondlegger van een wereldwijd gebruikt classificatieschema voor planten, dieren en mineralen. Tussen 1735 en 1737 was hij in dienst van George Clifford (1685-1760), in die tijd eigenaar en bewoner van buitenplaats de *Hartekamp*.

Linnaeus studeerde in zijn geboorteland medicijnen en natuurlijke historie. Omdat promoveren in Zweden toen nog

niet mogelijk was, reisde hij daarvoor in 1735 naar Nederland, en wel naar Harderwijk. De Leidse Academie was weliswaar populair bij buitenlanders, maar armlastiger promovendi kozen voor de Gelderse Universiteit in Harderwijk waar voor weinig geld de doctorsgraad te behalen viel.

Na zijn promotie bezocht hij onder andere de Hortus Botanicus van Utrecht en de Academie-Hortus in Leiden. De wetenschappers waren enthousiast over zijn kennis en verhandelingen. Vooral zijn *Systema Naturae*, een manuscript dat de basis vormt voor een systematische indeling van het planten- en dierenrijk, oogstte veel bewondering. Tijdens een bezoek aan de Amsterdamse Hortus Botanicus kwam hij in contact met de commissaris van die tuin, George Clifford. Deze Amsterdamse koopman en bankier was eigenaar van buitenplaats de *Hartekamp*, waarvan de tuin met bijzondere planten, bloemen en bomen in die tijd als een van de belangrijkste van Europa gold. Zijn grondgebied lag zowel in Heemstede als in Bennebroek, aan beide zijden van de Herenweg. De overtuin tegenover het hoofdgebouw strekte zich uit tot aan de Bennebroekse Binnenweg. Dit terrein wordt de Overplaats genoemd. Bovendien had Clifford een menagerie met veel exotische wilde dieren, vier tropische kassen, een omvangrijk herbarium en een uitgebreide

natuurwetenschappelijke bibliotheek.

Clifford bood Linnaeus aan de taak van supervisor van zijn tuin en zijn bijzondere collecties op zich te nemen. Als tegenprestatie stelde hij vrije kost en inwoning, gebruikmaking van zijn koets en bedienden en een dukaat – ongeveer 3 gulden – per dag in het vooruitzicht. Na zijn eerste kennismakingsbezoek op de Heemsteedse buitenplaats was Linnaeus verrukt over de enorme verscheidenheid aan planten- en diersoorten die hij daar aantrof. Hij nam het aanbod daarom gretig aan. Hij kreeg de opdracht de planten uit de tuinen en kassen te catalogiseren, het herbarium en de bibliotheek te beschrijven, nieuwe planten te verwerken en publicaties te schrijven, waarvoor Clifford alle drukkosten zou betalen.

Het dienstverband op de *Hartekamp* duurde tot oktober 1737, toen Linnaeus' hoofdwerk over de plantencollectie van zijn beschermheer, *Hortus Cliffortianus*, in handschrift klaar was. Hij had er negen maanden bijna dag en nacht aan gewerkt en verlangde hevig naar

zijn geboorteland, waar zijn verloofde al die tijd op hem had gewacht. In 1738 keerde hij terug naar Zweden, waar hij zich aanvankelijk als praktiserend arts in Stockholm vestigde. Drie jaar later verhuisde hij naar Uppsala, waar hij aan de universiteit werd benoemd tot hoogleraar in de medicijnen en botanie. Carl Linnaeus overleed in 1778.

## Andere eigenaren

Aan het eind van de 18de eeuw werden de door Linnaeus zo beroemd geworden tuinen wel 'de mooiste tuinen van Europa' genoemd. Maar vrij snel na het vertrek van de Zweedse botanicus begon het onderhoud al achteruit te gaan. Na het overlijden van George Clifford in 1760 heeft zijn zoon Pieter Clifford nog tot 1788 op de *Hartekamp* gewoond. Daarna wisselde de buitenplaats met bijbehorend grondgebied binnen dertig jaar vijf maal van eigenaar.

Vanaf 1810 was de buitenplaats in bezit van de familie Brants. De Amsterdamse

▼ Een luchtfoto uit 1926 van een gedeelte van de Overplaats, toen nog in gebruik als bloembollenland. Vooraan de Rijkstraatweg met rechts haaks daarop de Bennebroekervaart.



koopman Mattheus Pieter Brants liet tussen 1817 en 1832 door Jan David Zocher jr. de tuinen opnieuw aanleggen in landschapsstijl. Toen de dochter van Brants, Anna Maria, en haar echtgenoot Baron Barthold A. van Verschuer in 1901 kort na elkaar overleden – zij waren tot die tijd eigenaars en bewoners – lieten de erven het complex van ruim 76 hectare veilen. Met uitzondering van het gedeelte waar tot op de dag van vandaag het in 1900 gebouwde Hofje van Verschuer-Brants staat.

Voor korte tijd was de Binnenlandse Exploitatie Maatschappij eigenaar, daarna werd de overtuin verkaveld. Aan de noordzijde kwamen de landhuizen Eikenrode en Haag en Duin. Het resterende deel werd openbaar wandelbos. Op het meest zuidelijke deel daarvan vinden we nu speeltuin Linnaeushof.

### Showtuin

In 1950 kocht Henry (Hendrik Willem) Roozen, telg uit een in Zuid-Kennemerland bekende familie van bloembollen-

kwekers, ongeveer acht hectare grond van de Overplaats. Die grond behoorde op dat moment tot de nalatenschap van mevrouw A.L. Willink (1872-1950), de laatste ambachtsvrouw van Bennebroek. Het gedeelte aan de kant van de Bennebroekervaart had zijn vader Simon Roozen in erfpacht en ingericht als bloembollenland. Er stond ook een woonhuis op waarin de familie Roozen woonde en een bollenschuur. De rest van het door Henry aangekochte perceel was verwaarloosd bosgebied. Hij wilde het gehele terrein nieuw leven inblazen en er een permanente tentoonstelling van sierteeltgewassen op houden. Maar eerst moest de ravage in het bosgedeelte worden opgeruimd, want niet alleen het ontbreken van onderhoud maar ook de Tweede Wereldoorlog had er zijn sporen achtergelaten. De SS gebruikte het als ontspanningsterrein en de honderden bomen die er stonden waren in de hongerwinter allemaal in de houtkachels van de omwonenden verdwenen. Alleen de stronken stonden er nog.

In 1956 was de 'Hortus Botanicus

▼ *De showtuinen van Henry Roozen rond 1960.*



Linnaeushof' ingericht en klaar om bezoekers te ontvangen. De commissaris van de koningin in Noord-Holland, dr. M.J. Prinsen, verrichtte de feestelijke opening. Met vijvers, bollenkassen, veel bijzondere bloemen en planten en een restaurant was het park een ware attractie, een aanwinst voor Zuid-Kennemerland. Toeristen uit binnen- en buitenland gingen niet alleen naar de in 1949 geopende Keukenhof, maar deden ook Linnaeushof in Bennebroek aan.

▼ *Het minicorso van Pieter Grijpstra in de bollenkas van Linnaeushof.*



## Spelen tussen de bloemen

Eind jaren vijftig had politieagent Pieter Grijpstra (1921-1998) in zijn woonplaats Aalsmeer zijn eigen miniatuurbloemen-corso. Elk jaar stelde hij zijn fraai opgetuigde praalwagentjes tentoon in een leegstaande kas. Tegen betaling van een klein bedrag kwamen mensen uit de buurt kijken. De opbrengst gaf deze sociaal bewogen man aan het Rode Kruis.

Het minicorso met tropentuin trok veel bezoekers, zodat Grijpstra naar een grotere locatie uit moest zien. Die vond hij in Bennebroek. Van Henry Roozen kon hij een kas op het terrein van Linnaeushof huren. Hij kwam overeen dat een gedeelte van de opbrengst ten goede zou komen aan het Rode Kruis. Ook daar trokken zijn bloemencreaties veel bekijks. Maar, er was niets te doen voor de kinderen die met hun ouders meekwamen. Daarom plaatste hij enkele eenvoudige speeltoestellen op het terrein, niet meer dan een wip, een schommel en een glijbaan. Dat bleek een schot in de roos en zodoende bouwde Grijpstra in 1963 een volwaardige speeltuin van een hectare groot in de tuin van Roozen. De toegangsprijs voor kinderen bedroeg 75 cent. De officiële opening op 15 mei van dat jaar werd verricht door het drietal Henry Roozen, Pieter Grijpstra en Godfried Bomans.

Al die tijd was Grijpstra ook nog steeds politieagent, de speeltuin was liefhebberij. Maar zijn hobby liep zo uit de hand dat hij enkele jaren later het beheren van de speeltuin tot zijn full-time baan maakte. Roozen benoemde hem tot adjunct-directeur van Linnaeushof. Stukje bij beetje verschoof de nadruk van het park; de speeltuin werd het hoofddoel van de bezoekers,

► *De midget-golfbaan was onderdeel van het speelgedeelte dat Pieter Grijpstra exploiteerde in de tijd dat Linnaeushof nog showtuin was.*





de bloementoonstelling werd bijzaak. Grijpstra zorgde voor een midgetgolfbaan, een spoortreintje en een vijver met waterfietsen.

### De moeilijke jaren

Toch bleek de Keukenhof in Lisse meer publiek te trekken dan het Bennebroekse bloemen- en recreatiepark. De kosten

deelte te kopen. Met zijn gezin betrok hij de op het terrein staande woning aan de Rijksstraatweg. Hij, zijn zoon Frits en schoondochter Anja gingen vanaf die tijd met volle overgave in de speeltuin aan het werk, zeven dagen in de week van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Na sluitingstijd maakten ze alles netjes schoon, sproeiden ze de planten, deden reparaties en waren de volgende dag

*‘Wij hopen dat iedereen nog vele jaren gebruik kan blijven maken van deze bijzondere speeltuin.’*

waren hoger dan de baten, Roozen kon niet meer aan zijn financiële verplichtingen voldoen. In maart 1967 kondigde de Raiffeisenbank aan geen vertrouwen meer in de toekomst van het park te hebben en daarom de hypotheek te beëindigen. De dreigende sluiting van het geliefde park zorgde voor veel commotie en leidde zelfs tot vragen in de Tweede Kamer. Ondanks een kort geding van de N.V. Linnaeushof besloot de rechtbank tot een openbare veiling. Maar enkele uren voor de gevreesde veiling op 23 maart 1967 maakte de Provincie Noord-Holland bekend het bosgedeelte van het park voor 380.000 gulden te kopen. Tot veler opluchting kon Linnaeushof in april gewoon weer voor het publiek open, maar enkele maanden later ging het bedrijf alsnog failliet.

### Familiebedrijf

Pieter Grijpstra zag echter nog steeds toekomst in het park, met name in de speeltuin. In 1968 wist hij met hulp van vrienden het goedlopende recreatiege-

weer paraat om de bezoekers te ontvangen. Het familiebedrijf groeide en bloeide. Van de opening van het nieuwe seizoen maakten ze, net als Henry Roozen dat al deed, elk jaar een feestje. Vaak



▲ *Directeur Pieter Grijpstra met een enorme bos dahlia's.*  
Foto rond 1970.



► *Geen elektrisch aangedreven toestellen, maar spelen op eigen kracht. Dat was vroeger al zo en dat is nu nog steeds het principe van de speeltuin.*



waren de Haarlemse bloemenmeisjes daarbij aanwezig en een buitenlandse gast verrichtte de officiële openingshandeling.

In 1975 dreigden wederom financiële problemen. Om te kunnen voorbestaan verkocht Grijpstra de grond van de speeltuin aan de toenmalige gemeente Bennebroek. In 2010 heeft de gemeente Bloemendaal de grond terug verkocht aan B.V. Recreatiepark Linnaeushof. Bij de overdracht zei wethouder Tames Kokke: 'De gemeente heeft gedurende de afgelopen vijfendertig jaar het rentmeesterschap over de grond gevoerd. Wij zijn blij de grond nu weer aan de oorspronkelijke eigenaar terug te kunnen leveren. Wij hopen dat iedereen nog vele jaren gebruik kan blijven maken van deze bijzondere speeltuin.'

Toen in 1998 Pieter Grijpstra en zijn zoon Frits kort na elkaar overleden, kwam kleinzoon Sander in het bedrijf, dat inmiddels in het hoogseizoen over de honderd medewerkers telde.

### Ouderwets speelplezier

Elk jaar zorgden de Grijpstra's wel weer dat er een paar nieuwe attracties bijkwamen. Het minicorso verdween, de kas werd omgebouwd tot overdekte speeltuin. Het park werd verder uitgebreid

met een souvenirshop, een vijver met waterfietsen en een pony- en paardenranch. Later maakten de paardjes plaats voor een kartbaan. In 1975 verdwenen de allerlaatste showtuinen.

Een achtbaan of andere spectaculaire attractie zal je in Linnaeushof niet aantreffen. Het is dan ook geen pretpark, maar een traditionele speeltuin waar kinderen tot ongeveer twaalf jaar actief spelen. Ouderwets speelplezier waarbij alle toestellen, behalve dan het treintje, 'draaien' op eigen energie van de kinderen. Of op die van hun ouders of grootouders! Een formule die veel mensen aanspreekt, zo blijkt uit de bezoekersaantallen, die de laatste jaren opliepen tot rond de 300.000.

### Goede doelen

Toen Pieter Grijpstra eind jaren vijftig in Aalsmeer zijn minicorso maakte, zamelde hij daarmee geld in voor het Rode Kruis. Ook de daarop volgende jaren ging altijd een deel van de opbrengst van de bloemenattractie en later van de speeltuin naar een goed doel. Zo mochten onder andere Stichting Kika, Spieren voor Spieren, Unicef en een weeshuis in Polen op financiële steun van Linnaeushof rekenen. Tot op de dag van vandaag duurt deze traditie voort. Een deel van

de opbrengt van het komend seizoen gaat, net als vijftig jaar geleden, naar het Rode Kruis.

Het jaar 2013 wordt een feestjaar voor Linnaeushof. Op 27 april wordt het vijftigjarig bestaan gevierd, samen met de Rode Kruisafdelingen Aalsmeer en Haarlem, die respectievelijk vijfenzestig en honderdvijfenveertig jaar bestaan. Diezelfde dag wordt in de vroegere souvenirshop de tentoonstelling met oud foto- en filmmateriaal officieel geopend. Deze tentoonstelling is voor bezoekers

van het park het hele verdere seizoen te bekijken. In de zomer is er een groot jubileumfeest voor iedereen die in de afgelopen vijftig jaar de komst en bloei van Europa's grootste speeltuin van nabij heeft meegemaakt.

Sinds juli 2012 is Linnaeushof, inclusief de grond, in handen van Aspro Ocio. Dit Spaanse bedrijf bezit in heel Europa eenenveertig pretparken. De nieuwe eigenaar heeft beloofd niets aan het unieke concept te veranderen. Actief spelen, dat was het en dat blijft het.

▼ Een foto uit de beginjaren van de speeltuin. Veel mensen zullen zich de ingang met kaartverkoop aan de Glipperdreef nog herinneren.

### Bronnen

Marcel Bulte, Wim Post, *Bloeiende bedrijvigheid*, Haarlem 2002.

J.W. Groesbeek, *Bennebroek, beeld van een dorpsgemeenschap*, Zutphen 1982.

Hans Krol, [www.ilibrariana.wordpress.com](http://www.ilibrariana.wordpress.com)

Noord-Hollands Archief

Archief Haarlems Dagblad

Met dank aan mevrouw Anja Grijpstra en de afdeling communicatie Linnaeushof.



BENNEBROEK, Ingang Linnaeushof

# Welkom in Heemstede en Bennebroek

Anja Kroon

## Het vreemdelingenverkeer tussen 1906 en 1920

Rond 1900 schoten de verenigingen voor verfraaiing en vreemdelingenverkeer als paddenstoelen uit de grond. In veel grote steden werd zo'n vereniging opgericht en de omliggende dorpen volgden. Heemstede en Bennebroek kregen hun eigen vereniging in 1906. De vereniging had een buitengewoon lange naam: 'Vereeniging tot verfraaiing van Heemstede en Bennebroek en tot bevordering van het vreemdelingenverkeer en het vestigen van vreemdelingen in die gemeenten'.

▼ *Fietsen was een populaire vrijetijdsbesteding voor de elite. Gerhard Aberson en zijn vrouw Dina Kolff staan op het punt te vertrekken voor een fietstochtje.*

**A**n het eind van de 19de eeuw kreeg de bovenlaag van de bevolking steeds meer vrije tijd. Gegoede families gingen vaker op reis of maakten uitstapjes waarbij gewandeld of gefietst werd. Dit had als gevolg dat er, onder andere in Haarlem en Heemstede, vanuit die wel-

gestelde burgerij verenigingen opgericht werden, die zich inspanden hun stad of dorp te verfraaien en zo aantrekkelijk te maken voor bezoekers. De lokale middenstand kon hier profijt van hebben, maar daarnaast hoopten de verenigingen dat kapitaalkrachtige landgenoten



zich permanent zouden vestigen en zo meehelpen de gemeentebelastingen te dragen.

## ‘Verfraaiing’ in Heemstede en Bennebroek

De vereniging met de lange naam, vaak afgekort tot ‘Verfraaiing’, werd in maart 1906 opgericht op mede-initiatief van Gerhard N. Aberson, die in 1902 met zijn gezin op *t Groot Clooster* was komen wonen. Aberson had fortuin gemaakt in Indië als hoofdadministrateur van een tabaksmaatschappij en koos Heemstede als woonplaats na zijn repatriëring. Hij zal hiervoor bewust gekozen hebben, want ook steden als Arnhem, Nijmegen of Apeldoorn profileerden zich toen als aangename woonplaatsen voor welgestelde nieuwe inwoners. Een van de andere oprichters was Petrus Kuiper jr. Hij was architect en directeur van de Maatschappij Bosch en Vaart en had vanuit die positie belang bij het aantrekken van nieuwe inwoners. Hij wilde huizen verkopen in de nieuwe wijk die, net als het nog grotendeels onbebouwde Oosterhout en Zuiderhout, deel uitmaakte van de gemeente Heemstede. Aberson heeft zich tot 1927 via ‘Verfraaiing’ voor de bloei van Heemstede en Bennebroek ingezet. De vereniging heeft tot 1936 bestaan; zij werd opgevolgd door de ‘Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer te Heemstede’.

## De verfraaiingsvereniging voor Haarlem en omliggende gemeenten

Aberson was sinds 1903 lid van de verfraaiingsvereniging in Haarlem en bleef dat vele jaren. Deze vereniging was al in 1891 opgericht en stelde zich tot doel Haarlem en omliggende gemeenten te verfraaien en vreemdelingen te trekken. Bennebroek (tot 1901) en Heemstede behoorden ook tot het werkgebied van de vereniging. De Haarlemse vereniging legde zich rond de vorige eeuwwisseling nog vooral toe op het verfraaien en minder op het actief aantrekken van vreemdelin-

gen. Of dit een reden was voor Aberson en Kuiper om een lokale vereniging op te richten is niet bekend. Van ‘Verfraaiing’ in Heemstede zijn geen archieven bewaard gebleven. Haar bestaan is terug te vinden in *Haarlem's Dagblad* en summier in de gemeentearchieven. Het laatste deel van de verenigingsnaam ‘het bevorderen van het vestigen van vreemdelingen’ laat zien dat dit in Heemstede in ieder geval heel belangrijk was. De Heemstedse vereniging, die zich ook voor Bennebroek inspande, bleef echter altijd goede banden met ‘Verfraaiing’ in Haarlem houden; de treinreizigers naar Heemstede bleven immers, tot de aanleg van een halte aldaar in 1928, in Haarlem aankomen. Bij de uitgangshal van het station bevond zich een kantoortje met een ‘informer’ die ook inlichtingen over Heemstede verstreekte.



▲ Naamstempel uit de Gids voor Heemstede en Bennebroek.

## De doelstellingen van de Heemstedse vereniging

Het oprichtingsbestuur van ‘Verfraaiing’ bestond uit drie heren uit Bennebroek en negen uit Heemstede. Aberson werd voorzitter en bleef dat tot 1927, Petrus Staal, het hoofd van de school aan de Voorweg, werd secretaris en Kuiper penningmeester. De overige leden waren Th. Braam, S. Köhler, C. van der Weiden, W. Berkemeyer, G. Stam, A. J. Cochius, A. Adriani, W. G. van der Wal en notaris Mr. C.J. Boerlage. Het belangrijkste doel was het bevorderen van het toerisme en het aantrekken van nieuwe inwoners. Om dit doel te bereiken wilde het bestuur allereerst aandacht besteden aan de verkeersmiddelen, dat wil zeggen, de

tram en het onderhoud van de wegen. Goede vervoersmogelijkheden waren een belangrijk middel om de vestiging van vreemdelingen te bevorderen. Daarnaast wilde men zich inzetten voor het verbeteren van het drinkwater. Heel opmerkelijk was, dat het bestuur zich ook inspande voor de bescherming van zangvogels, dit misschien wel vanwege de damesmode in die tijd, waarbij hoeden voorzien werden van complete vogels. Het bestuur kon rekenen op sympathie van de Heemstedenaren en Bennebroekers; tussen 1906 en 1919 bedroeg het aantal leden gemiddeld 125, wat in vergelijking met dergelijke verenigingen in andere plaatsen heel behoorlijk was.

▼ De eerste toeristische gids voor Heemstede en Bennebroek dateert van rond 1908.

### Vreemdelingenverkeer

Door de jaren heen moet de secretaris van 'Verfraaiing' veel inlichtingen hebben verstrekt over de bezienswaardigheden in de dorpen en de vestigings-

mogelijkheden. Hierover is echter niets bekend, er was in Heemstede nog geen informatiekantoor. Waarschijnlijk zullen, net als aanvankelijk in Haarlem, de vragen om inlichtingen schriftelijk naar de secretaris zijn gegaan, die daarop een Gids kon toesturen aan de aanvrager. Het toerisme nam zeker toe in de jaren tussen 1906 en 1920. In het jaarverslag over 1919 meldde Aberson dat in de zomermaanden een groot aantal vreemdelingen gehuisvest was, maar dat helaas veel mensen door gebrek aan hotels en pensions moesten worden afgewezen. Dit zal verheugend nieuws zijn geweest na de totale stilstand van het internationale toeristenverkeer tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het aantal inwoners van Heemstede was ook flink toegenomen, van 5.074 in 1900 tot 10.483 in 1920, een verdubbeling in twintig jaar. De vereniging zal hier zeker aan hebben bijgedragen, mede door de fraaie gids die al rond 1908 werd uitgegeven.

### De eerste gids voor Heemstede en Bennebroek

Een goede gids was noodzakelijk om vreemdelingen te wijzen op de bezienswaardigheden van de dorpen en op de verblijfsmogelijkheden. In Haarlem werd voor dit doel de Gids voor Haarlem en omstreken van Jacobus Craandijk gebruikt. Dit was een wandelgids die ook uitgebreid aandacht besteedde aan de wandelwegen en bezienswaardigheden in Heemstede en Bennebroek. Toch vond men in Heemstede dat beide dorpen een eigen gids verdienden. Het gemeentebestuur wees in 1906 de aanvraagde subsidie af, omdat het de gids niet nuttig achtte voor het algemeen belang, maar de gids werd toch uitgegeven. Staal, die de tekst schreef, vroeg zich hierin af of een wandelgids nog wel nuttig was. De halve wereld fietste, jongeren speelden voetbal, cricket of lawntennis, maar wandelden niet meer. Toch, zo meende hij, was een gids niet overbodig, want hij kon uitnodigen tot kennismaking met de gemeente en de keuze voor vestiging of tijdelijk verblijf verge-





▲ Wandelkaart uit de Gids voor Haarlem en omstreken van J. Craandijk, voor 1900.

► De Geleerde Man aan de Bennebroekerlaan vóór 1920 (ook wel Kleine of Nieuwe Geleerde Man, niet te verwarren met De Geleerde Man aan de Rijkstraatweg). Het hotel werd in de eerste 'Gids voor Haarlem en omstreken' aanbevolen bij de toeristen. Het terras met uitzicht over de bollenvelden en de fietsers geven een beeld van het toenemende toerisme.

De schrijver nam de eretitel Bloemenstad niet af van Haarlem; hij legde de nadruk op het gezonde karakter van Heemstede en Bennebroek. Naast het landelijk schoon van de Haarlemmerhout, beschikten de dorpen over tal van grotere en kleinere bossen die verster-

makkelijken. De secretaris schreef verder dat Haarlem de verdiende naam van Bloemenstad had, maar dat zij die naam eigenlijk ontleende aan haar omgeving en vooral aan de streek ten zuiden van de stad. Staal vervolgde met een lofzang op de Haarlemmerhout. Veel mensen wisten niet dat die 'geheel' op Heemsteeds grondgebied lag, waardoor ook Laurens Koster de boekdrukkunst in feite in Heemstede had uitgevonden.

kende boslucht boden. Daarnaast zorgde de nabijheid van de Noordzee voor een voortdurende luchtzuivering. De twee gemeenten behoorden tot de gezondste van het land en kenden een heel laag sterftcijfer. Tot slot wees Staal nog kort op de lage belastingtarieven in Heemstede. Het was logisch, concludeerde hij, dat veel mensen zich hier vestigden, vooral in de nieuwe villaparken in het noorden van Heemstede.

De gids besteedde ook aandacht aan Bennebroek, hoewel het maar een klein dorp was en er op dat moment geen geschikte bouwterreinen beschikbaar waren. Dat kon in de toekomst wellicht veranderen en dan was het nuttig dat mensen vast wisten dat vestiging in Bennebroek zeer aan te bevelen was vanwege de rustige, schone en gezonde omgeving. Het dorp trok veel bezoekers in het voorjaar en De Nieuwe Geleerde Man werd aangeprezen als een hotel vanwaar men een prachtig uitzicht had op de bollenvelden met de bossen van de Overplaats van de Hartekamp op de achtergrond. De uitgebreide gids was geïllustreerd met foto's en bevatte meer dan vijftig pagina's advertenties, waaronder vier met bouwplannen van P. Kuiper jr.



Bennebroek. Restaurant de geleerde man

## Activiteiten

De eerste keer dat ‘Verfraaiing’ van zich liet horen, was in juni 1906 toen het bestuur de trammaatschappij vroeg de halte op de IJzeren Brug een stukje naar het noorden of zuiden te verplaatsen om het uitstappen van de passagiers te vergemakkelijken. Later werden zaken als bemoeienis met de bestrating op de Voorweg (1908), onderhandelingen met de Bell-Telefoon-Maatschappij over de hoge tarieven (1910) en de vraag om een tramhalte aan de Herenweg bij de Zandvoortselaan (1914) genoemd. In 1911

Heemstedse secretaris Joh. Ruijs, dat het wachthuisje in Haarlem ‘uitsluitend’ te danken was aan de Heemstedse vereniging.

## Rustbanken

Wat voor de verfraaiingsverenigingen in Nederland belangrijk was, was het plaatsen van rustbanken op plekjes met een mooi uitzicht. Wie in een mooie gemeente woonde, moest daar ook van kunnen genieten. De vereniging in Heemstede deed daar ook aan mee. In

► *Het wachthuisje dat ‘Verfraaiing’ liet plaatsen bij de eindhalte van de tram aan de Dreef in Haarlem.*



verleende ‘Verfraaiing’ samen met haar Haarlemse zustervereniging steun aan het plan om een pontje over het Spaarne bij de Spaarnelaan te laten varen, dit met positief resultaat. Een belangrijk succes behaalde ‘Verfraaiing’ in 1913, toen zij erin slaagde een wachthuisje te laten plaatsen bij de eindhalte van de stoomtram Haarlem-Leiden op de Dreef in Haarlem, net over de gemeentegrens. Dit was de plek waar reizigers vanuit Heemstede naar het station in Haarlem en vice versa moesten overstappen. Het Haarlemse gemeentebestuur had hiervoor toestemming gegeven, hoewel ‘Verfraaiing’ in Haarlem tegen het plan was, omdat er te weinig ruimte zou zijn. In het jaarverslag over 1913 meldde de

1908 werd er een bank in het midden van de Bennebroekerlaan geplaatst, die mooi uitzicht op de bollenvelden bood. De bank sneuvelde in 1912 door een omvallende boom maar werd meteen vervangen. In 1908 werd er een bank bij Eikenrode geplaatst die, volgens *Haarlem's Dagblad*, in een grote behoefte voorzag. Een heel kort bestaan leidde de bank bij de tol op de Binnenweg, die in 1909, een paar dagen na de plaatsing, van het voetstuk werd gerukt en omvergoorpen. In 1910 kwam er een rustbank tegenover Huis te Bijweg, waarvan men een prachtig uitzicht had op het huis en de schilderachtige omgeving. Het plaatsen gebeurde steeds met toestemming van het gemeentebestuur en



GROENENDAAL — HEEMSTEDEN.

Landschap.

▲ Een bank op een plekje met fraai uitzicht, een rustpunt tijdens een wandeling.

de banken werden meestal van gemeentebomen gemaakt.

Het lijkt alsof het plaatsen van rustbanken een nuttige en onschuldige bezigheid was – de bekende Heemstedse arts Dr. Droog was een groot voorstander vanwege de rustmogelijkheden voor mensen die slecht ter been waren – toch maakte raadslid Q. van den Berg in 1909 bezwaar tegen sommige locaties. Aan een bank op de Kerklaan bijvoorbeeld zouden mensen zich kunnen ergeren, want op zo'n rustige plek kunnen 'personen van tweeërlei geslacht soms in minder gewenschte houding bij avond op eene bank zitten'. Een oplossing zou

zijn om er een lantarenpaal bij te plaatsen, want 'bedoelde personen zoeken gewoonlijk liever het duister'. De bank werd op proef toch op de gekozen plek geplaatst. Er volgden vele banken. In 1918 werden er nog vier aan de Vrijheidsdreef en drie tegenover *Leeuw en Hooft* geplaatst.

### Tot slot

De vereniging die het toerisme wilde bevorderen en nieuwe inwoners wilde trekken was geen vereniging die grootse dingen tot stand bracht. We kunnen alleen maar gissen naar haar invloed op de daadwerkelijke toename van het aantal toeristen en nieuwe inwoners. Gezien het lange bestaan van de vereniging en het constante aantal leden, zal zij haar dienst hebben bewezen. Het bestuur zelf leek tevreden met de gang van zaken en de bereikte resultaten, want in 1918 eindigde het jaarverslag met de trotse woorden: 'dat Heemstede mag blijven zoals het is'.

### Bronnen

J. Craandijk, *Gids voor Haarlem en omstreken*, Haarlem z.j.  
*Gids voor Heemstede en Bennebroek*, Utrecht circa 1908.  
 Gemeenteraadsnotulen Heemstede, Noord-Hollands Archief, T. 3868, inv.nr. 126-134 (1907-1915).  
 Idem, Haarlem's Dagblad, 1906-1920.  
[www.heimstede.nl](http://www.heimstede.nl)



# Hoeve Nijverdalen: de boerderij van Van der Hulst

Cees Peper en Ellen Kerkvliet

In dit tweede verhaal in de serie over boerderijen in Heemstede besteden we aandacht aan Hoeve Nijverdalen, gelegen aan het eind van de Nijverheidsweg en grenzend aan de gronden van Hageveld. Net als de Dinkelhoeve, waarover in het winternummer is geschreven, is ook deze boerderij nog helemaal in bedrijf. Nijverdalen is een rund- en pluimveeboerderij.



▲ De boerderij van Arie van Beusekom aan de oostkant van de Blekersvaart. Op de voorgrond is de Esdoornkade in aanleg, 1930.

Hoeve Nijverdalen heeft, vergeleken met de Dinkelhoeve, een minder rijke historie. De boerderij is gebouwd in 1935, terwijl de kelder en fundamente van de Dinkelhoeve twee eeuwen ouder zijn. Maar als we kijken naar de drie voorlopers van Nijverdalen kunnen we toch nog een stukje geschiedenis aan deze boerderij toevoegen.

In de hoek van de Blekersvaart en de Zandvaartkade, waar nu de Esdoornkade is, stond begin vorige eeuw de boerderij van Arie van Beusekom. Omdat op die

plek een nieuwe woonwijk zou komen moest zijn boerderij in 1934 worden afgebroken. Als schadeloosstelling bood de gemeente Van Beusekom een nieuw perceel aan, bij de Kwakelbrug over het Heemsteeds Kanaal, even ten noordwesten van Hageveld. Tevens gaf Openbare Werken opdracht om aan de Cloosterweg – die vanaf de Cruquiusweg sinds 1961 Nijverheidsweg heet – een woonhuis voor hem te bouwen. Zo kon boer van Beusekom in 1935 zijn boerenbedrijf op een andere plek in Heemstede voortzetten.



▲ De in 1929 afgebroken boerderij de Koekoek in Vogelenzang van Willem van der Hulst. Achter de man met het paard het karnhuisje, dat nog tot halverwege de vorige eeuw bleef staan.

### Nog meer verhuizingen

Niet alleen door huizenbouw, maar ook door andere oorzaken vonden in het begin van de vorige eeuw gedwongen verhuizingen van boerenbedrijven plaats. Zoals in Vogelenzang, waar Willem van der Hulst (1882-1956) boer was op boerderij de Koekoek. Door duinontginning voor het Amsterdamse Waterleidingbedrijf moest hij in 1914 zijn boerderij en erf verlaten. Hij verhuisde naar boerderij Veldzigt aan de Uitweg in Amsterdam-West. De Koekoek werd in 1929 gesloopt, het ronde gebouwtje van de karnmolen is nog tot in de jaren zestig blijven staan.

Tot 1950 konden vader en moeder Van der Hulst met hun tien kinderen ongestoord in de Amsterdamse boerderij wonen. Maar toen moest het gezin, deze keer vanwege stadsuitbreiding, wederom verhuizen. Andere boerengezinnen aan de westkant van de hoofdstad kwamen noodgedwongen op een flatje terecht. Dat bleef de familie Van der Hulst bij toeval bespaard. Van mensen in de buurt hoorden ze dat de kinderloos gebleven boer Van Beusekom in Heemstede op zoek was naar een opvolger. Daar hadden Willem en zijn vrouw wel oren naar en zo kwamen ze, samen met vijf nog thuiswonende kinderen, aan de Cloosterweg terecht.

Toen Willem van der Hulst in 1956



▲ De boerderij aan de Cloosterweg in 1951. Foto genomen vanaf de Kwakelbrug.

overleed, volgde Petrus Franciscus (Piet) zijn vader op. In 1957 trouwde Piet (1927-2011) met Christina (Tiny) Jansen, eveneens afkomstig uit een Amsterdams boerengeslacht.

Piet begon met ongeveer twintig koeien die, zoals dat was in die tijd, nog met de hand gemolken moesten worden. Tiny was als boerendochter niet anders gewend dan de handen uit de mouwen te steken. ‘Het werken zat bij ons allemaal al in de zuigfles’, was een geveugelde uitdrukking in het grote boerengezin van Tiny. Zoveel ze kon hielp ze haar man mee met het lichamelijk zware werk.

### Derde generatie

Piet en Tiny kregen vier kinderen. De kinderen bedachten met elkaar de naam Nijverdal, een naam die niets te maken heeft met de Overijsselse plaats, maar alles met de ligging van de boerenhoeve. De boerderij aan de Nijverheidsweg lag, zo vonden ze, als het ware in een dal tussen het enorme Hageveldcomplex en de inmiddels aan de overkant van het Heemsteeds Kanaal verrezen appartementengebouwen ‘Spaarneborgh’.

Zoon Wim (1959), die al enige tijd samen met zijn vader het bedrijf leidde, nam in 1989 de boerderij over. Zijn ouders verhuisden naar een ‘burgerwoning’ in Heemstede. Wim en zijn vrouw

Rosetta zijn daarmee de derde generatie op deze boerderij. Of er nog een vierde generatie komt op Nijverdalen? De twee kinderen van Wim en Rosetta hebben beiden vooralsnog geen ambities om in de voetsporen van hun ouders te treden.



## Loopstal

Door de komst van de elektrische melkmachines is het werken op de boerderij nu veel minder arbeidsintensief dan een halve eeuw geleden. Sinds de melk in een gekoelde tank wordt opgeslagen en van daaruit door een tankwagen van de zuivelfabriek wordt opgehaald, behoort ook het spoelen en met soda schoonboenen van de zware melkbussen tot het verleden. Toch kent de verzorging van het rundvee nog steeds een strak dagschema. Van tweemaal daags melken tot voeren. Tussen 1 mei en 1 november lopen de koeien buiten op het weiland naast de boerderij. Deze achttien hectare grond ten noorden van Hageveld, begrensd door het Heemsteeds Kanaal en het Zuider Buiten Spaarne, pacht Wim van het bisdom Haarlem. De rest van het jaar verblijven de koeien in een loopstal, waar ze zich vrij kunnen bewegen.

De vijfenveertig melkkoeien produceren met elkaar dagelijks een kleine duizend liter melk. Die melk wordt opgehaald en verwerkt door Friesland-Campina en staat dus mogelijk ook in de schappen van de Heemsteedse supermarkten! Daarnaast betrekken enkele ambachtelijke ijsboeren hun melk van Nijverdalen. De kwaliteit van de boerderijproducten wordt regelmatig gecontroleerd door de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit.



▲ *In de loopstal kunnen de koeien zich vrij bewegen.*

## Een eitje uit de muur

Vanaf 1968 behoren, naast runderen, ook legkippen tot de veestapel van de boerderij van Van der Hulst. In het begin liepen er ongeveer veertig kippen rond, een paar jaar geleden had de boer er wel vijfduizend in zijn enorme kippenschuur. Door een wettelijke regeling uit 2012 is dat aantal nu terugschroefd tot tweeduizend. Dagelijks rollen er zestienhonderd

eieren op de lopende band. Kalkelvers vinden die hun weg naar restaurants en kaasboeren in de regio. Maar ook particulieren kunnen eitjes van de kippen van hoeve Nijverdalen kopen. Daarvoor heeft de boerderij sinds eind 2011 een heuse automatiek waar achter elk loket geen kroketje, maar een doosje scharreleieren op de consument ligt te wachten.

*Maar ook particulieren kunnen eitjes van de kippen van hoeve Nijverdalen kopen.*



### Bronnen

Bouwarchief Gemeente Heemstede.  
Met dank aan de familie Van der Hulst.

### Jaar van de boerderij

2013 is het Jaar van de boerderij. In Nederland zijn er nog zo'n 90.000 historische boerderijen. Deze boerderijen en hun erven staan centraal bij een hele serie activiteiten die dit jaar georganiseerd worden. Coördinerende instantie is de stichting Agrarisch Erfgoed Nederland. Alle informatie en de mogelijkheid om u aan te melden voor een nieuwsbrief vindt u op [www.boerderij2013.nl](http://www.boerderij2013.nl).



# Tour de France door Heemstede

Marloes van Buuren

## De eerste 'grand départ' buiten Frankrijk

In december 1953 deed Tourdirecteur Jaques Goddet een revolutionaire bekendmaking: de Tour de France zou in 1954 voor het eerst in zijn geschiedenis buiten de landsgrenzen van start gaan en wel vanuit het Olympisch stadion in Amsterdam. Tijdens die eerste etappe passeerde de Tour ook Haarlem en Heemstede.



▲ De renners passeren van oost naar west over de Zandvoortselaan in Heemstede. Rechts ligt het voormalige café van Jansen, waar nu de Rozenburgh is. Links zie je de P.C. Boutenskade. De mensen daarachter staan dus op de brug over de Leidsevaart. Het stationsgebouw is niet te zien want dat werd pas vier jaar later gebouwd.

In het boekje *8 juli 1954, De dag dat de Tour voor het eerst buiten Frankrijk startte* staat het allemaal uitgebreid beschreven: het hele verloop van de dag, maar ook de aanleiding tot de start in Nederland. Officieel was de reden dat het een beloning was voor de goede prestaties van de Nederlandse renners in de Tour van 1953. Ze hadden het ploegenklassement gewonnen, hadden vijf ritoverwinningen geboekt en Wout Wagtmans was als vijfde geëindigd. Er zat volgens Gijs Zandbergen, één van de

### *De route van de eerste Touretappe stond begin 1954 min of meer vast*

auteurs van *8 juli 1954*, echter meer achter. Het hele Tourspektakel was ook toen al bijzonder lucratief voor de organiserende krant *l'Equipe* en het weekblad *Le Parisien Libéré*. De winstcijfers waren zo mooi dat een ander tijdschrift het plan had opgevat een Europese wielerronde te organiseren. De Tourdirectie besloot die dreigende concurrentie direct de wind uit de zeilen nemen door zelf een meer Europees tintje aan de ronde te geven. Er werd onderhandeld met Antwerpen als startplaats, maar Antwerpen en de overige Belgische plaatsen die aangedaan zouden worden, waren niet bereid samen het gevraagde bedrag van 100.000 gulden op tafel te leggen. Zo kwam Amsterdam in beeld. Het Comité Tour de France Nederland, met daarin als belangrijkste partijen het Olympisch Stadion Amsterdam en het Algemeen Dagblad, wist nog 20.000 gulden van het bedrag af te praten. Daarvan moest ongeveer een kwart betaald worden door Amsterdam, een kwart door de overige steden en de helft moest komen van bijdragen van reclameauto's.

Concurrent de Ronde van Europa ging in september 1954 overigens wel van start maar vanwege gebrek aan succes is het bij die eerste editie gebleven.

### **Tour niet naar Zandvoort**

De route van de eerste Touretappe stond begin 1954 min of meer vast. Er zou gestart worden in het Olympisch Stadion en dan via Haarlem, Heemstede, Zandvoort, Vogelenzang, Noordwijk, Katwijk, Wassenaar, Scheveningen, Den Haag, Delft, Rotterdam, Dordrecht, de Moerdijkbrug, Breda, bij Strijbeek de Belgische grens over om tenslotte te finishen in Brasschaat. Het idee om de route langs Zandvoort, Noordwijk en Scheveningen te laten lopen kwam van directeur Hugenholtz van 'Touring Zandvoort'. Zandvoort zou in 1954 z'n 650-jarig bestaan vieren en had aan het begin van dat jaar nog zicht op een paar prachtige evenementen. Het hoopte niet alleen op de passage van de Tour maar zelfs op een premie-rit op het circuit. Ook een andere wielervedstijd, de Ronde van Nederland, zou op 2 mei mogelijk op het circuit finishen. Helaas greep Zandvoort bij beide rondes naast de prijzen. Voor de Tour moest vijfduizend gulden op tafel gelegd worden en dat was mogelijk te veel. Bovendien was de route zoals die begin 1954 uitgezet was iets te lang. Gevolg was dat de Tourrenners van Heemstede rechtstreeks over de Leidsevaartweg naar Vogelenzang gingen. (De Ronde van Nederland finishte eerder dat jaar in het Olympisch Stadion.)

#### **Tour de France 1954**

##### **111 deelnemers**

Frankrijk	60
Spanje	10
België	10
Nederland	10
Zwitserland	10
Luxemburg	6
Oostenrijk	4
Liechtenstein	1



## Gala-avond en start van de Tour de France

Op woensdagavond 7 juli 1954, de dag voor de start, waren er galawedstrijden in het Olympisch Stadion. Daar kwamen 35-duizend toeschouwers op af. Voorafgaand aan de wedstrijden stayeren, achtereenvolgende en sprint werden oud-Tourwinnaars in het zonnetje gezet en werd de Nederlandse ploeg gepresenteerd. De bekendste renners waren Wim van Est en Wout Wagtmans. Verder bestond de ploeg uit Nico van Est, de jongere broer van Wim, Henk Faanhof, Hein van Breenen, Thijs Roks, Gerrit Voorting, Adri Suykerbuyk, Jan Nolten en Jules Maenen. Na de presentatie gingen ze terug naar hun hotel. De volgende dag moest er immers gepresteerd worden.

Bij de vertrekceremonie om negen uur 's ochtends waren vijfduizend toeschouwers. Na vele dagen slecht weer en regen was het op 8 juli eindelijk beter. Het was bewolkt maar droog en voor de middag werd er zelfs zon voorspeld. Even na negen reed de Tourkaravaan het stadion binnen, voorop een stoet

Franse motoragenten en daarachter zo'n tachtig auto's vol reclame en met Franse muziek. De Nederlandse toeschouwers keken hun ogen uit. Na de karavaan reed Jaques Goddet het stadion in, staand in een knalrode Amerikaanse slee met open dak en gewapend met mobilfoon en megafoon. De Fransen waren op hun beurt net zo verbaasd over de Nederlandse bijdrage: een Volendamse harmonie in klederdracht, volksdansgroepen en twee 'Boggelrieders' op hoge fietsen met een krentenmik van twee meter. De verschillende ploegen kwamen daarna binnenfietsen en voor elk land werd het volkslied gespeeld.

Om elf uur was het spektakel afgelopen. Er werd een roodwitblauw lint doorgeknijpt, de Tourvlag werd geheesen en het hele gezelschap vertrok door de Marathonpoort. De renners fietsten op hun gemak twee kilometer door Amsterdam Oud-Zuid naar de start op de Sloteweg. Langs de route stonden tienduizenden mensen. Om half twaalf viel het startschot.

## Winst voor Wagtmans

Over de nieuwe, nog niet officieel geopende snelweg was het peloton al in vier minuten in Badhoevedorp en nog geen twintig minuten later reden ze via de Schipholweg en de Buitenrustbrug Haarlem binnen. De toeschouwers stonden langs de kant, op de brugleuningen en een paar waren zelfs in de hoog opstaande delen van de brug geklommen. De in Santpoort-Zuid geboren Gerrit Voorting mocht als 'kind van de streek' bij de passage van Haarlem enkele meters voor het peloton uitrijden.

Over de Buitenrustlaan, Twijnderslaan, Kleine Houtweg, langs de hertenkamp en Spanjaardslaan naar de Herenweg ging het Heemstede in. Daar sloegen ze rechtsaf de Zandvoortse laan op en voor het station naar links de Leidsevaartweg op, zoeff door naar Vogelzang. Het grootse gebeuren kan voor Heemstede niet lang geduurd hebben. Om 11.52 uur reed de groep Haarlem binnen, om 12.04 uur waren ze al in Vogelzang! Toch

werd er in die tijd minder hard gereden dan nu. Het gemiddelde was zo'n 40 km per uur. Pas vanaf Rotterdam steeg de snelheid naar 45 km per uur. Het bedrag dat per stad betaald moest worden was overigens gelieerd aan het verwachte aantal toeschouwers. Volgens de begroting van februari betaalde Haarlem tweeduizend gulden en Heemstede helemaal niets. Het aantal toeschouwers op de Zandvoortselaan ziet er ook niet echt indrukwekkend uit.

Het peloton was bij elkaar op de boulevards van Noordwijk en Katwijk. In Scheveningen was er voor het Kurhaus een premie van 125 gulden te verdienen, uitgelooft door Heineken. Hugo Koblet, achtervolgd door Wout Wagtmans won die tussensprint. Er vormde zich een kopgroep van twintig renners die na de ravitaillering in Rotterdam verder uitliep. In die groep zaten de Franse favorieten Hugo Koblet en Louison Bobet en van de Nederlanders behalve Wagtmans ook Wim van Est en Gerrit Voorting. De Zwitser Ferdi Kübler had lek gereden. Volgens Gijs Zandbergen waren Koblet en Bobet de Nederlanders dankbaar voor

hun inspanningen en hadden ze ook het jaar daarvoor al goede zaken met ze gedaan. Of er een deeltje gemaakt is valt niet te bewijzen, maar vlak voor de naderende eindsprint mocht eerst Wim van Est een keer wegrijden en uiteindelijk was het Wagtmans die vrij onverwacht de etappe won (216 km/ 5.23'27"). Bij de finish in het Belgische Brasschaat mocht hij de gele trui aantrekken.

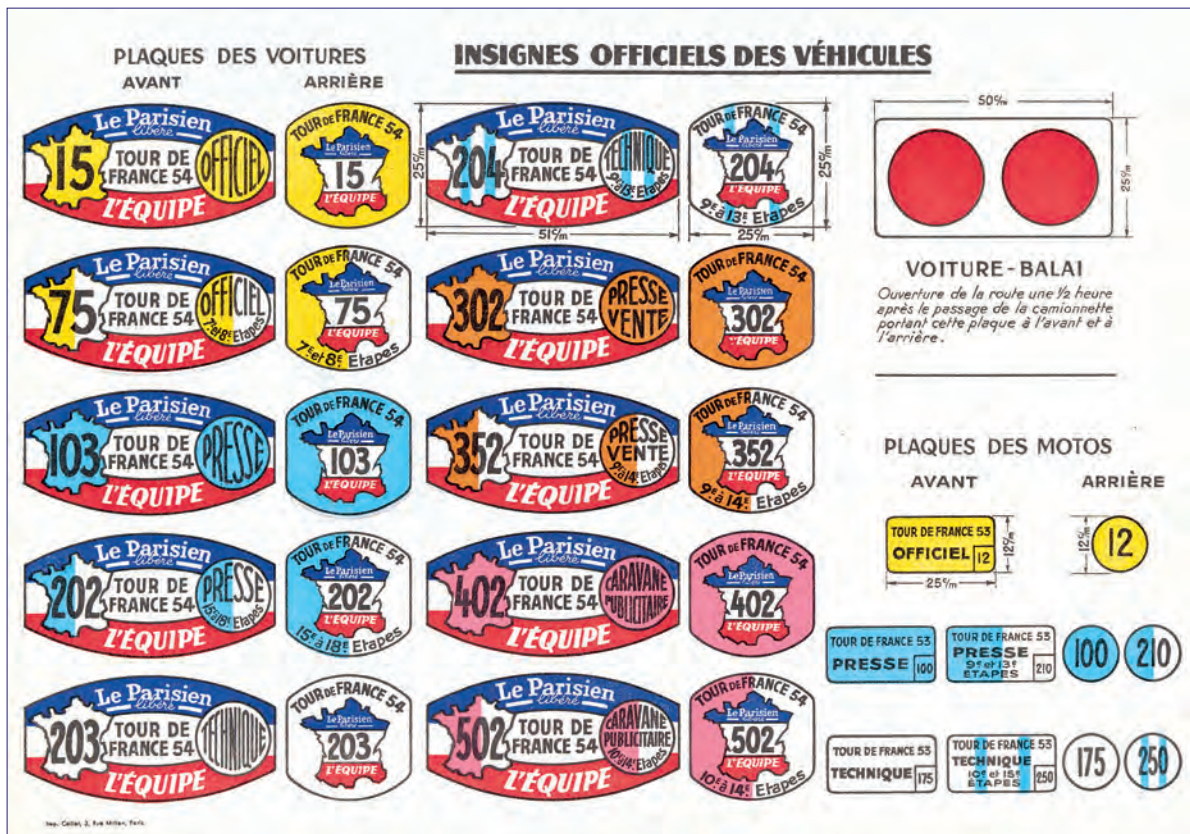
Wagtmans zou die Tour in totaal zes dagen in het geel rijden. Wim van Est won de vierde etappe deel B van Les Essarts naar Caen. Henk Faanhof won de negende etappe van Angers naar Bordeaux. Tourwinnaar in 1954 was Louison Bobet.

### Bronnen

Bertus Raats en Huug Schipper, 8 juli 1954, *De dag dat de Tour voor het eerst buiten Frankrijk startte*, Amsterdam 2004.

Archief Haarlems Dagblad, Leidse Courant en Zandvoorts Nieuwsblad.

Op internet is heel veel te vinden over de Tour van 1954, o.a. leuke filmpjes zoals: <http://nos.nl/video/7354-de-tourstart-in-amsterdam-1954.html>





# Hoe Het Paradijs verdween uit Bennebroek

Martin Bunnik

In 1993 schreef Maarten Verkaik in HeerlijkHeden 78 al dat Het Paradijs in Bennebroek zou gaan verdwijnen. Pas in oktober 2012 is dit werkelijkheid geworden met de sloop van de twee laatste huisjes. Maar wat was nu Het Paradijs en waar lag het? En was het wel een paradijs?

► De trambaan gezien in noordelijke richting nabij de Bennebroekerlaan. Rechts de huisjes van Het Paradijs.

In 1900 telde Nederland circa vijf miljoen inwoners waarvan twee miljoen leefden in zeer kleine arbeiderswoningen die vaak bestonden uit slechts een woonkamer met bedstee en een kleine ruimte waarin gekookt werd. Boven de keuken en woonkamer had je een zolder die bereikbaar was met een ladder. Op het dak lagen slechts pannen zonder dakbeschot zodat de wind en ook de sneeuw in de winter naar binnen geblazen werd.

In elk dorp en stad waren wel van deze huisjes te vinden. Ook Bennebroek had binnen de dorpskern een aantal van zulke eenvoudige arbeiderswoningen zoals op de Reek en in de Schoollaan. Voor deze huisjes in Bennebroek waren mooie namen bedacht zoals Hemelhof, Hemelrijk en Engelhof. Maar in de loop van de vorige eeuw werden de meeste van deze huisjes ondanks hun hemelse namen voorzien van een bord 'onbewoonbaar verklaard' waarna het een na het ander werd afgebroken.

Een blokje van vier woningen, ooit onderdeel van Het Paradijs, heeft het lang volgehouden want de laatste twee woningen zijn in oktober 2012 afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw.

## Wat was Het Paradijs en waar heeft het gelegen?

Het Paradijs bestond uit een rij van vier kleine huisjes bij de Bennebroekerlaan met de achterzijde naar de Bennebroe-



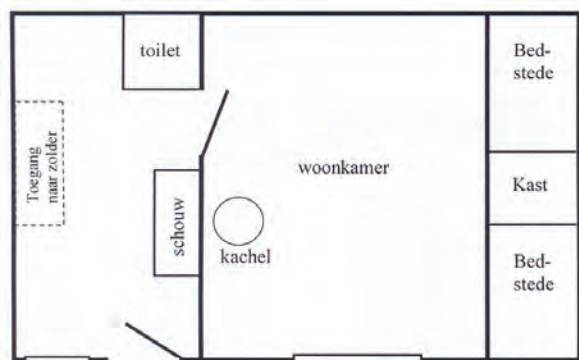
kerdreef gericht. Ze stonden achter het huis van de familie Bakker die hier tot 1990 een melk- en zuivelhandel had. De huisjes waren te bereiken via een smalle poort die direct naast de melkwinkel lag. Door deze poort kwam je in een soort hofje want bij de huisjes lag een grote afgesloten tuin van ca. 450 m<sup>2</sup> waar niet alleen bloemen, planten en groente geteeld werden maar waar ook kippen rondliepen. De huisjes zijn gebouwd in de 19de eeuw maar wanneer precies is niet bekend.

Het laatste huisje was voor de sloop nog in de oorspronkelijke staat en de totale oppervlakte was ca. 35 m<sup>2</sup>. Via de enige deur van de woning kwam je in de keuken waar een kookplaats met schouw te vinden was. Verder hing er een ladder aan de muur waarmee je door een luik op de zolder kon komen. In de hoek naast de deur die toegang gaf tot de huiskamer was de 'poepdoos' die aangesloten was op een beerput. De



▲ De huiskamer met de twee bedsteden en de kast; situatie 2012.

huiskamer had een oppervlakte van ca. 16 m<sup>2</sup>. Tegenover de toegangsdeur naar de kamer waren twee bedsteden, een voor de ouders en een voor de kinderen. Tussen de bedsteden stond een kast met een kruipluik naar een kleine kelder.



### In 1922 onbewoonbaar verklaard

In het jaarverslag van de gezondheidscommissie uit het jaar 1927 kunnen we lezen dat de percelen Bennebroekerlaan 55, 57, 59 en 61, de vier huisjes die Het Paradijs vormden, al in 1922 onbewoonbaar verklaard zijn maar dat de huisjes op 1 januari 1928 nog steeds bewoond werden. Het is dan ook heel bijzonder dat de laatste twee nog negentig jaar na de onbewoonbaarverklaring stand hebben gehouden voordat ze geveld werden door de slopershamer.

De huisjes zijn nog lange tijd bewoond

geweest mede door de hoge woningnood in de vorige eeuw. De oorspronkelijke eigenaar van de vier woningen was 'freule' Willink. Mevrouw Timmers-Thiers heeft de woningen in 1930 gekocht nadat haar man overleden was. Jan Timmers sr. kwam oorspronkelijk uit Zeeland. Als landverhuizer stapte hij op de boot naar Argentinië. Tijdens deze oversteek leerde hij zijn vrouw Eugenie Thiers uit België kennen. In Argentinië zijn ze getrouwd en de eerste kinderen zijn daar ook geboren. Daarna keerden ze terug naar Nederland en gingen in de Haarlemmermeer wonen. Mevrouw Timmers-Thiers woonde in het achterste huisje van Het Paradijs, nr. 61. In 1950, nadat mevrouw Timmers-Thiers overleden was, werden de woningen overgedragen aan hun zoon Frans.



▲ Mevrouw Timmers-Thiers met zeven van haar kinderen in Het Paradijs.

### Water uit de put en licht van petroleumlampen

Hun zoon Jan jr. is in 1948 getrouwd met Grietje van der Meulen. Mevrouw Timmers-van der Meulen is inmiddels bijna 90 jaar en woont nog steeds in Bennebroek. Ze woonde op nummer 55 en was een van de laatste bewoners van Het Paradijs.

Mevrouw Timmers heeft heel goede herinneringen aan het wonen in Het Paradijs vanwege de mooie afgesloten

tuin maar ook omdat de huisjes in bezit waren van haar familie. Ze betaalde elke week 1 zilveren rijksdaalder voor de huur aan haar schoonmoeder, die het geld verzamelde voor haar zoon Joost, die broeder van De la Salle was op Aruba.

► *Vier kinderen van de familie Timmers-Thiers in Het paradijs.*

Mevrouw Timmers-van der Meulen heeft in Het Paradijs gewoond van 1948 tot 1952. Gas, stromend water en elektrisch licht hadden ze niet. Gekookt werd er op een petroleumstel, water werd uit de gezamenlijke put gehaald terwijl het huis verwarmd werd met het stoken van turf of steenkoolbriketten in een salamanderkachel die in de huiskamer stond. De turf werd bewaard op zolder. Vanwege de slechte isolatie en het open dakbeschot was het bij zeer koude dagen niet warm te krijgen. Voor verlichting werden diverse petroleumlampen gebruikt. Mevrouw Timmers vertelde dat zij en haar kinderen een keer helemaal zwart geworden waren door de walm van een niet goed werkende petroleumlamp. Wijkzuster van Beekum heeft ze weer schoon moeten poetsen.

de bevalling werd er een snoer uitgerold naar de familie Bakker voor de noodzakelijke verlichting. Maar na de bevalling werd het snoer weer opgerold.



### **Andere woning op aanraden van de huisarts**

Haar eerste drie kinderen zijn in Het Paradijs geboren. Als de plaatselijke huisarts dokter Van Aalst kwam voor

De bedsteden heeft mevrouw Timmers laten weghalen waardoor er een plek vrij kwam voor het ouderlijk ledikant in de ene hoek van de huiskamer terwijl in de andere hoek de drie ledikantjes van de kinderen te vinden waren.

► *Proefrit van de stoomtram over het nieuwe spoor in 1932. Rechts Het Paradijs.*



De huisjes lagen vlak bij het Sparrenbos, toen nog een ongerept stuk duin waar ze vaak met de kinderen ging wandelen. Direct tegen de huisjes was het perron van de elektrische tram van Leiden naar Haarlem waar ze prompt elke ochtend van wakker werden als de eerste tram arriveerde.

de Haagse revue: 'Ik wil van de liefde niets meer weten'. Daarop reageerde zij furieus. Ze zat vaak in het huisje van de tramhalte en vele Bennebroekers liepen met een bocht om haar heen vanwege de vreemde geuren die ze verspreidde. 'Ze waste alleen haar handen op woensdag als ze gehakt moest kneden', zo vertelde

### *'Ze waste alleen haar handen op woensdag als ze gehakt moest kneden'*

De huisarts vond dat – gezien de slechte toestand van het huisje – het niet goed was hier te blijven wonen. Samen met haar drie kinderen en de huisarts ging ze naar het gemeentehuis voor een woning. In 1952 verliet ze Het Paradijs voor een andere woning op het Wilhelminaplein.

#### **Haagse Leentje, Piet Prop en Oerepoel**

Voor mevrouw Timmers-van der Meulen woonde Haagse Leentje (Klas-horst) op Het Paradijs, samen met haar twee broers Piet en Luuk. Om haar te plagen zong de jeugd in de jaren dertig een bekend liedje over Haagse Leen uit

een van de Bennebroekers die haar nog gekend heeft. Af en toe werd ze gewassen door wijkzuster Van Beekum. Haar broer haalde met de kruiwagen steenkool bij Liefhebber op de Reek die in de huiskamer naast de kachel werd geleegd. Haar broer Piet werd Piet Prop genoemd en speelde in de plaatselijke fanfare KNA.

Een andere bewoner van Het Paradijs was de heer Jansen die in het dorp beter bekend was onder de naam 'Oerepoel'. Deze bijnaam had hij gekregen omdat hij door een spraakgebrek het woord aardappel niet goed uitsprak. Ook de familie Olyerhoek woonde in Het Paradijs; vader Olyerhoek was schoonmaker van de openbare school.

► *Mevrouw Timmers-Thiers en mevrouw Bakker voor de melkwinkel aan de Bennebroekerslaan.*



## Opslagruimte voor de melkwinkel van Bakker

Het Paradijs werd in 1951 gekocht door Jan Bakker die de huisjes gebruikte als opslag van de voorraad voor zijn winkel. Zijn zoon Dirk (beter bekend als Dick) kocht de woningen in 1963. De nummers 55 en 57 werden verbouwd. In het eerste

de tuin bij Het Paradijs geteeld.

In 1987 werd de zaak van Dick Bakker overgedragen aan zijn zoon Hans en diens vrouw Willy. Tot grote ontsteltenis in het dorp overleed Hans plotseling in 1989 op jonge leeftijd waarna een einde kwam aan de melkzaak van de familie Bakker. De melkwinkel en de eerste twee

## *De huisjes werden in oktober gesloopt en zo verdween Het Paradijs in Bennebroek*

▼ 2012, het laatste huisje van Het Paradijs gaat tegen de vlakke.

pand direct achter de winkel van Dick Bakker werd een koelcel geïnstalleerd en in het tweede huisje kwam de garage voor de Volkswagenbus waarmee Dick Bakker langs zijn klanten in het dorp reed om melk te venten. In het derde huisje kwamen de konijnen en het werd tevens speelruimte voor de kinderen en het vierde en achterste huisje werd ingericht als kippenhok. Dick Bakker heeft nog tot vlak voor de afbraak van de huisjes hier kippen gehad en groente in

huisjes van Het Paradijs moesten plaats maken voor nieuwbouw. De laatste twee huisjes bleven echter in bezit van Dick Bakker tot hij deze huisjes verkocht aan zijn dochter Marina.

De huisjes werden in oktober gesloopt en zo verdween Het Paradijs in Bennebroek. Of toch niet helemaal want de steentjes van het voormalige Paradijs worden nu hergebruikt in de nieuwbouw.



# Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1

Peter van der Werff

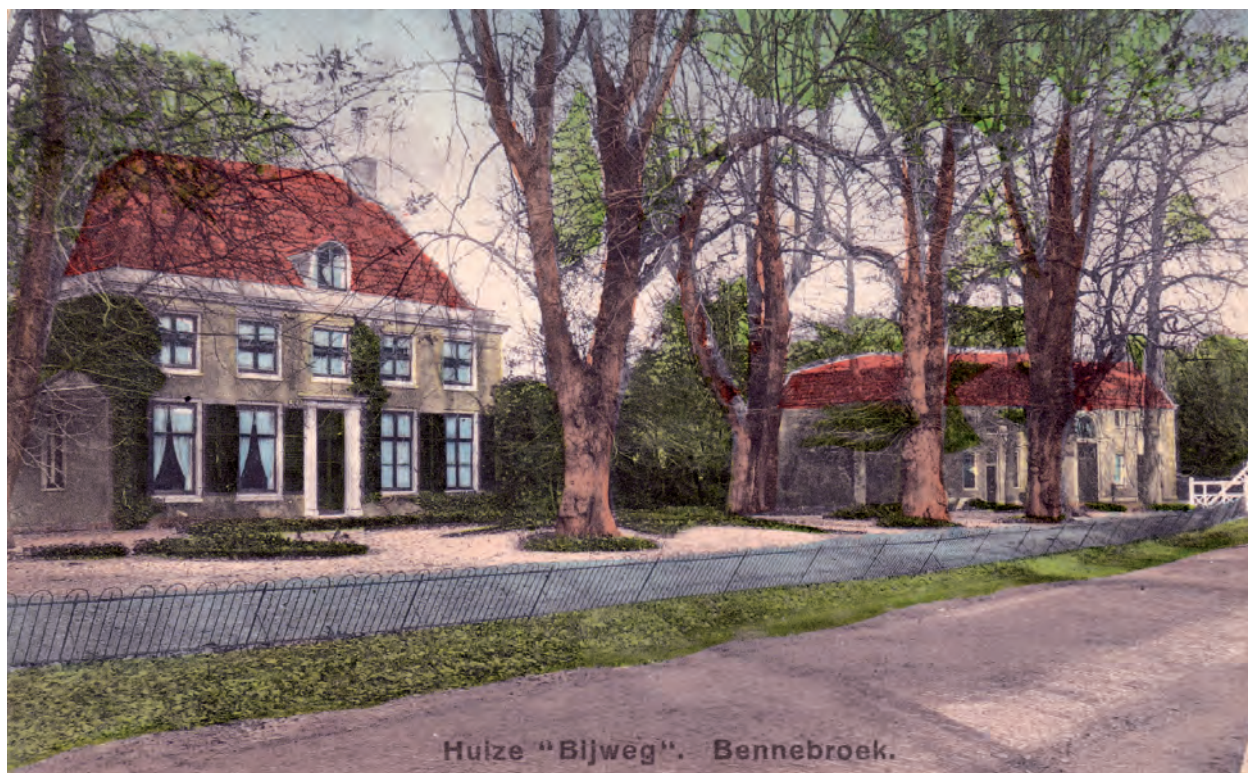
Lang geleden lag er een Huis te Bijweg aan de Herenweg in Bennebroek. Het was een kleine hofstede die uitgroeide tot een buitenplaats, waar nu geen spoor meer van terug te vinden is. In deel 1 van de kleurrijke geschiedenis ervan maken we onder andere kennis met de beroemdste bewoners, de 'Dikke Jacobijn' Johan Valckenaer en zijn levensgezel Theodorus van Kooten.

Als Bennebroekse kinderen speelden wij vaak op het verlaten terrein 'de Bijweg'. Maar om welke bijweg ging het eigenlijk? Dat wisten wij niet. Er liep wel een weg door de Bijweg. Die heette wonderlijk genoeg de Bijweglaan. Wat was nou een weglaan? Het vroeg om grappen. Als je van huis ging, liep je over de Weglaan en weer naar huis nam je de Teruglaan.

Oude dorpsbewoners zeiden dat het om een Huis te Bijweg ging. Maar dat loste niets op. Naar welke bijweg was dat huis vernoemd? Bovendien was er van

het huis niets te vinden. Waar het had moeten staan, had je alleen het begin van de Bijweglaan. En van de laatste bewoners wist niemand iets af.

De tegenwoordige tijd geeft veel oude geheimen prijs. De naam Bijweg heeft naar verluidt een even simpele oorsprong als het ons raadselachtig in de oren klonk. Het gaat om een hofstede die dicht bij de weg lag, aan de westkant van de eerste strandwal. Dicht bij de weg, bijweg, Bijweg. Waarom dan het woordje 'te' erbij gezet? Wellicht is het zo gegroeid in de spreektaal.



Huize "Bijweg". Bennebroek.

► *Portret Johan Valckenaer (1759-1821).*

## Karige bron

Hoe dan ook, midden zeventiende eeuw verwerft de Amsterdammer Mathias Eijer het boerenhuis plus land met de naam *Te Bijweg*. Hij laat de oude hofstede afbreken om er, volgens de nieuwe mode onder rijke Amsterdamse grachtenpandbewoners, een mooi buitenhuis neer te zetten. Of hij met verpachting van het boerenland zijn koopmanswinsten veel uitbreidt is de vraag, want de grond is weinig vruchtbaar. Het laagveen is vermengd geraakt met stuifzand van de twee omringende rijen binnenduinen die in het zuidwesten van Bennebroek en het oosten van Vogelenzang bij elkaar komen. Het gras en de struiken zijn stug genoeg om tegen de verstuivingen te zijn opgewassen, maar vormen een karige voedselbron voor het eigen vee en de wilde grazers die in de omringende duinen rondzwerven. Bovendien is het veen te zandig om er goede turf van te steken.

De bezitting gaat verder van hand tot hand en het is mr. Herman Gerlings die er eind achttiende eeuw zelf gaat wonen. Hij ziet zijn lidmaatschap van het Haarlemse stadsbestuur niet als een belemmering om met zijn gezin naar Bennebroek te verhuizen. Het pendelen



*Joh. Valckenaer*

tussen woonplaats en werk bestaat ook al in de tijd van Gerlings, zij het dat hij de koets neemt in plaats van bus 50.

## Donderement

Vanaf 1812 krijgt *Huis te Bijweg* een prominente eigenaar-bewoner in de persoon van Johan Valckenaer (1759-1821). Zijn

► *Huis te Bijweg ligt rechtsachter. Vooraan de koepel van de Hartekamp. Tekening uit 1795.*



vaste huishoudster is Marie-Françoise Gervais. Hij treedt uiteindelijk met haar in het huwelijk, maar dat is meer om praktische dan amoureuze redenen. Zijn grote liefde gaat een andere kant op en vindt een concretisering in de vriendschap met hoogleraar en dichter Theodorus van Kooten. Valckenaer heeft een enerverend leven als academicus en politicus achter zich. Hij is aanhanger van het patriottisme dat zich associeerde met de democratische ideeën uit Frank-

uitkomt, schreef een kwade Oranjeklant op de muur:

*Dominee den Appel is een oproermaker  
Hij moet op z'n donderement hebben hem  
tot de ribbens kraken*

Dominee den Appel liet zich niet provoceren. Hij verkoos de redelijkheid, en de rustige schoonheid van de natuur in Bennebroek. Die natuur is door velen bejubeld. Eén van hen, L. van Ollefen, schreef over Bennebroek: 'Dit is wel een klein, maar tevens één der vermake-

### *'Dominee den Appel is een oproermaker. Hij moet op z'n donderement hebben tot hem de ribbens kraken'*

rijk en de Verenigde Staten, waardoor hij in botsing komt met de Oranjegezinden. Uiteindelijk winnen de Oranjeklanten en krijgt Neder land een koning uit het huis Oranje-Nassau, Willem I. Die voert, wijs genoeg, een vergevingsgezind beleid en ontvangt Valckenaer in genade op het paleis. In Bennebroek heeft de strijd tussen patriotten en Oranjegezinden weinig beroering gebracht. De meeste Bennebroekers waren patriotten. Dat evenwel niet alle inwoners zo waren, ervaart de patriottische predikant Maximiliaan den Appel. In het veerhuis, op de plaats waar de latere Zwarteweg op de Leidsevaart

lijkste gedeelten van het grijze Kenne-merland; men kan er met waarheid van zeggen dat het 't naburig Heemstede de voorrang van landelijk schoon betwist.'

Nieuwkomer Valckenaer geniet mee, hoewel hij niet altijd vrede heeft met de natuur zoals hij die in zijn nieuwe woonplaats aantreft. Nee, hij verfraait *Bijweg* volgens de nieuwe mode met een Engelse tuin vol slingerende paden en waterpartijen. Bovendien laat hij naast de twee bestaande tuinkoepels nog een koepel aan de Leidsevaart bouwen. Met de aankoop van een Bennebroeks stukje land, inclusief het pontje en het veerhuis waar

► *Pont en veerhuis naar het oosten gezien. Nu ligt hier de Centenbrug.*





de dominee nog steeds op zijn donderement moet hebben, breidt Valckenaer zijn buitenplaats verder naar het zuiden uit en gaat hij door met beplanten. Zijn vriend Bilderdijk die veel te gast is op *Bijweg* beweegt hij tot deze regels:

*Wien ooit dit nieuw geboomt' zijn lieflijk lommer biedt*

*Vergeet in later tijd den noesten plantheer niet*

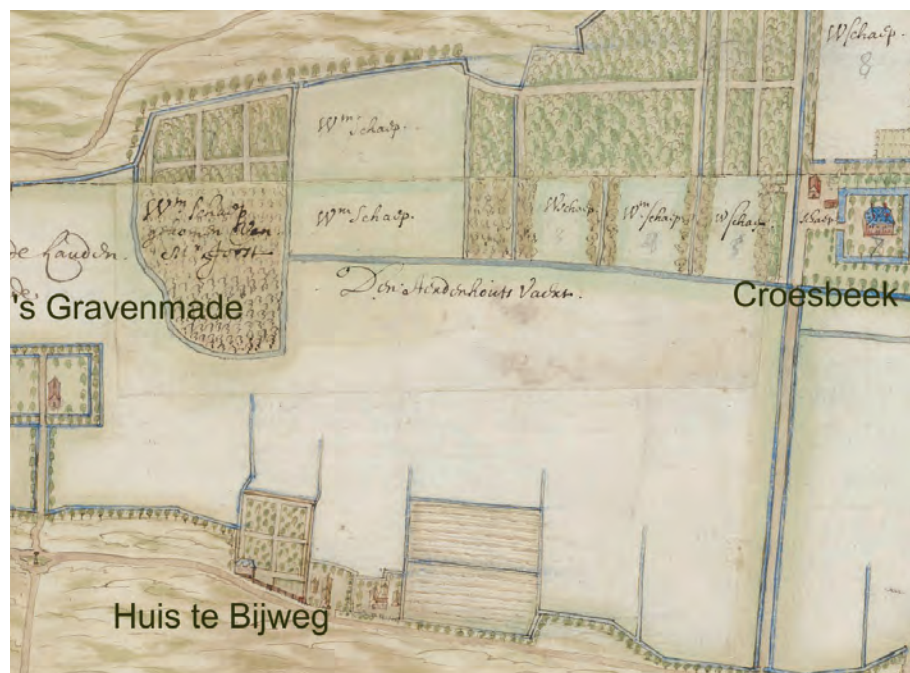
## Een bezitje meer of minder

Johan Valckenaer is een zeer vermogend man, dat mag je wel zeggen. Hij kijkt niet op een bezitting meer of minder. Terwijl hij rond 1800 al de buitens *Dijkenburg* en *Leeuwenhorst* in Noordwijkerhout bezit en daar af en toe verblijft, koopt hij *Meer en Bosch* aan de Achterweg in Heemstede en woont daar van 1805 tot 1810.

► Fragment van de kaart van Dou, Hoogheemraadschap Rijnland, getekende vóór 1657.



► Fragment kaart van Hendrick Simonsz Duyn-dam, 1840. Het noorden is rechts.



In 1812 schaft hij tegelijk met *Bijweg* ook *Croesbeek* aan. *Croesbeek* was daarvoor in handen geweest van de families Schaap en Moens. De grafelijke familie Moens bewoonde in hoofdzaak het kasteel *Cronenburg* in Loenen aan de Vecht, maar had ook aardig wat bemoeienis met *Croesbeek*. Zij leefden volgens het oude adagium ‘adel verplicht’ en hielpen honderden mensen op weldadige wijze uit de zorgen.

aan Johan Valckenaer over. Die behoudt van het Heemsteedse land alleen het stuk ten noorden van de Manpadslaan. Hij verkoopt de strook grasland tussen de *Hartekamp* en *Huis te Manpad*. Midden door dit grasland liep ooit de oprijlaan van de Herenweg naar het *Huis Croesbeek*. Die oprijlaan begon net ten noorden van de T-splitsing Prinsenaan-Herenweg en eindigde waar nu het tuinbedrijf Mense, Leidsevaartweg 46,

## *Van het eilandje maakt hij een minilustoord waarnaar hij zich al spelevarend met zijn gasten laat overzetten*

Kleine stukken grond van *Croesbeek* liggen ten noorden van de Manpadslaan in Heemstede en een strook weilandjes ligt tussen de buitens *Huis te Manpad* en de *Hartekamp*. Het grootste deel van *Croesbeek* is duingebied ten westen van de Leidsevaart in Vogelenzang. De boerderij *Schapenbosch* is verpacht aan Ari van der Hulst (1710-1768) en zijn zoon Jan van der Hulst (1742-1815). De graven en gravinnen zijn peter en meter van de kinderen op de pachtboerderij. Vanaf 1808 is Laurens Heemskerck de pachter.

In tegenstelling tot het eigendom *Te Bijweg*, komt *Croesbeek* in aanmerking voor de benaming landgoed. *Bijweg* heeft geen productiedoel en kan daarom een buitenplaats heten. Het weiland aan de zuidkant hoort bij de tuinaanleg in de Engelse landschapstijl. Op *Croesbeek* is daarentegen, naast een woonhuis voor de bezitters, de meeste grond bestemd voor akkerbouw en veeteelt. Maar *Croesbeek* heeft slechts één boerderij, terwijl er volgens de fijnproevers een flink aantal boerderijen moet zijn om van een echt landgoed te kunnen spreken. Aan de andere kant is *Croesbeek* met al zijn boerenland niet echt een buitenplaats te noemen. Na de dood van graaf Hendrik Moens in 1753 doen zijn nakomelingen het bezit *Croesbeek*

te vinden is. Het grote huis *Croesbeek* lag daar aan de overzijde van de huidige spoorlijn. De aanleg van de Leidsevaart in 1657 maakte een eind aan de doorgaande oprijlaan tussen de Herenweg en het huis *Croesbeek*.

Valckenaer beplant zijn duinen om zandverstuivingen tegen te gaan, maar laat ook stukken duin afgraven om het zand te verkopen als ondergrond voor huizenbouw op slappe veenbodems, vooral in Amsterdam. Vanaf de Leidsevaart maakt Valckenaer een zijvaart naar de zanderij. Aan het eind laat hij de vaart in een lus om een eilandje lopen. Van het eilandje maakt hij een minilustoord waarnaar hij zich al spelevarend met zijn gasten laat overzetten.

## **Verheven gasten van de Dikke Jacobijn**

Valckenaer nodigt graag mensen uit die zich bezig houden met de verhevenheid van geesteswetenschappen en literatuur. Levensgezel Theodorus van Kooten woont in. De schrijvers Willem Bilderdijk en Jan ter Gouw komen graag op bezoek. David Jacob van Lennep, bewoner van het nabije *Huis te Manpad*, is ook van de partij, net als ex-minister Anton Falck en medepatriot Samuel Wiselius. Het geleerde en verheven gezelschap



▲ Koepel van *Huis te Bijweg* aan de Leidsevaart.

verpoost met plezier, vaak tot diep in de nacht in een fraaie koepel die deels over het water van de Leidsevaart hangt. In de koepel en in het grote huis laten zij zich spijs en drank goed smaken. Zelf verwerft Valckenaer vanwege zijn corpulentie de bijnaam ‘Dikke Jacobijn’ van *Huis te Bijweg*. Bovendien heeft hij steeds meer last van jicht aan zijn voeten waardoor zijn slechte humeur de overhand krijgt en personeel en dorpingen zijn uitvallen beginnen te vrezen. Zij zijn opgelucht als hij weer even op zijn buiten *Leeuwenhorst* zit en het is daar waar hij tenslotte zijn laatste adem uitblaast. Maar zij zijn nooit helemaal van hem

▼ *Tekening Jacob Cats, 1773, richting zuidwest. Rechts van de weg het terrein van Huis te Bijweg, in het midden herberg De Geleerde Man.*

af. Naar zeggen blijft Valckenaer in het zwart gekleed en met een doodskist op zijn hoofd onrustig bij het grote huis in Bennebroek ronddwalen.

Na zijn dood, maar terwijl zijn weduwe Marie-Françoise Gervais nog leeft, komt de spoorlijn Haarlem-Leiden tot stand. Samen met de parallel gelegen Leidsevaart snijdt de spoorlijn het landgoed in twee grote stukken, ruwweg het Bennebroekse en het Vogelenzangse deel. De eens zo vermaarde koepel aan de Leidsevaart, tempeltje van verhevenheid, raakt in verval en gaat na de dood van Marie-Françoise tegen de vlakte.

Dit artikel is overgenomen uit *Ons Bloemendaal*, winter 2012. De bronnen bij dit artikel worden vermeld bij het vervolg in *Heerlijk-Heden* 157.



# Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn betekenis voor Heemstede

Ellen Kerkvliet

We kennen allemaal het monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog op de Vrijheidsdreef in Heemstede. Dit beeld van Mari Andriessen is in 1948 onthuld. Weinigen zullen echter weten dat op het Richard Holplein, aan de kant van de Heemsteedse Dreef, eerst nog een tijdelijk oorlogsmonument heeft gestaan. Het is daar al in juli 1945 geplaatst en twee jaar later weer weggehaald. De maker was Antoon Molkenboer, een veelzijdig kunstenaar die enkele jaren in Heemstede heeft gewoond.



▲ *Het tijdelijke monument 'Annen die vielen' op het Richard Holplein, gemaakt door Antoon Molkenboer.*

**A**ntoon Henricus Johannes Molkenboer werd in 1872 in Leeuwarden geboren, als telg van een talentvol kunstenaarsgeslacht. Zijn vader W.B.G. Molkenboer was directeur van de Rijks Normalschool voor Tekenonderwijzers, gevestigd in het Rijksmuseum in Am-

sterdam. Ook zijn twee broers Theo en Bernardus en zijn zuster Phemia hebben hun sporen in de kunstwereld verdiend. Uit een zijtak is nog een andere Theo bekend (1796-1863), architect van meer dan zeventig rooms-katholieke kerken, onder meer in Vogelenzang en Overveen.

## Veelzijdig kunstenaar

Antoon genoot zijn opleiding aan de Rijks Academie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam, aan de Sorbonne te Parijs en aan The Student Art League in New York. Als versieringskunstenaar van bladmuziek en boekomslagen groeide hij uit tot een van de betere Nederlandse vertegenwoordigers van de Art Nouveau. Na 1895 werd hij politiek tekenaar van het weekblad *De Kroniek*. Als lid van de

van kerken, katholieke scholen en instellingen mogen verfraaien.

In 1904 trouwde hij met de Française Geneviève Marie Audissou. Twee jaar later verhuisden ze naar de Verenigde Staten, waar Antoon meerdere opdrachten voor het maken van wandschilderingen kreeg. Eind 1910 keerde het echtpaar, samen met hun inmiddels geboren dochter Geneviève, naar Nederland terug. Eerst woonden ze in

## *De veelzijdig artistiek begaafde Antoon was schilder, (portret)tekenaar, graficus, glazenier en wandschilder*

katholieke Amsterdamse kunstenaarsvereniging De Violier verkeerde hij in gezelschap van 'grote namen' als Joseph Cuypers (architect van onder meer de Kathedrale Basiliek Sint Bavo in Haarlem) en Jan Stuyt (architect van het kleinseminarie Hageveld en samen met Cuypers van het raadhuis van Heemstede).

De veelzijdig artistiek begaafde Antoon was schilder, (portret)tekenaar, graficus, glazenier en wandschilder. Hij ontwierp kostuums voor maskerades, affiches, gebruiksdrukwerk, boekillustraties, ex libris en kunstnijverheidsproducten. Filatelisten kennen hem van de drie achtereenvolgende series kinderpostzegels, in de jaren 1925, 1926 en 1927, waarin hij de wapens van de elf provincies verwerkte in symbolische voorstellingen uit de natuur.

Maar het meest bekend, ook in Heemstede en omgeving, is hij geworden door zijn mozaïeken. In de periode van het 'Rijke Roomsche Leven' in de eerste helft van de vorige eeuw, heeft de katholieke kunstenaar veel interieurs

Den Haag en toen hun huis op last van de bezetters moest worden afgebroken voor de aanleg van een tankwal, kwamen ze naar Haarlem. Maar bij voor-

keur verbleven ze bij hun dochter en schoonzoon aan de Heemstedse Dreef. Na de bevrijding verhuisden de Molkenboers naar de Middenlaan, tegenwoordig Churchillaan, in Haarlem-Zuid. Antoon had in die tijd een atelier in de kelder van het klooster van de Zusters Franciscanessen in de Haarlemse Koningstraat.



## Oorlogsmonument

Al kort na de bevrijding was er behoefte aan een plek om de oorlogsslachtoffers te kunnen herdenken.

Daartoe bouwde Molkenboer van hout en triplex een tijdelijk monument, dat een plek kreeg op het Richard Holplein aan de kant van de Heemstedse Dreef. Het was drie meter hoog en ruim tweeëneenhalve meter breed en had het opschrift 'Aan hen die vielen'. Op 14 juli 1945 is het onthuld door de burgemeester van Heemstede



▲ Ook aan de Haarlemse Dreef was een tijdelijk oorlogsmonument. Molkenboer was de vermoedelijke maker.

jonkheer mr. J.P.W. van Doorn. Volgens een bericht in de *Katinpers* (het illegale blad dat tussen 1943 en 1946 werd verspreid, afkorting van Katholieke Informatiedienst) verzorgde hij op die dag ook een optocht en vreugdevuur. In 1947 is het tijdelijke monument aan het Richard Holplein verwijderd en op 4 mei 1948 vond op de Vrijheidsdreef de onthulling plaats van 'Een vrouw die haar boeien slaakt' van de beeldhouwer Mari Andriessen. Ook Haarlem had vlak na de oorlog een tijdelijk verzet-monument, dat naar men aanneemt eveneens door Molkenboer is gemaakt. Het lag aan de Dreef waar sinds 1949 'De man voor het vuurpeloton' van Mari Andriessen staat.

## Mozaïeken

Tijdens een studiereis naar het Italiaanse Ravenna kwam Molkenboer voor het eerst in aanraking met de on-Hollandse mozaïekkunst. Terug in Nederland kreeg hij opdrachten tot het maken van mozaïekwerken voor het grootseminarie te Warmond en kerken in onder andere Amsterdam, Den Haag en Delft. In 1949 maakte hij voor de Amsterdamse stadsschouwburg het ruim vijf meter hoge 'Gijsbrecht van Aemstel-mozaïek', bedoeld als een hommage aan Vondel en Amsterdam. In de Kathedrale Basiliek Sint Bavo in Haarlem kwam van zijn hand 'Maria met Kind' en in de kapel van het Bisschoppelijk Paleis aan de Nieuwe Gracht een Christusfiguur, ook allebei in mozaïek. Deze laatste twee werken



zijn inmiddels niet meer op genoemde locaties aanwezig.

Voor het Haarlemse lyceum Sancta Maria, toen nog gevestigd aan de Dreef, maakte hij een Maria-mozaïek. De school heeft het nog steeds. Als parochi-aan van de katholieke kerk aan het Valkenburgerplein schilderde hij een portret van pastoor H. Drost en maakte hij een in mozaïekwerk uitgevoerd altaarkruis.

Antoon Molkenboer overleed op 19 maart 1960 en is begraven op de rooms-katholieke begraafplaats Valkenburg, het huidige katholieke gedeelte van de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan. Op zijn graf, waarin ook zijn vrouw, oudste dochter en schoonzoon rusten, staat het altaarkruis dat hij voor de kerk Onze Lieve Vrouwe Hemelvaart had gemaakt. Op het graf van zijn jongste dochter en haar echtgenoot, op dezelfde begraafplaats, staat eveneens een kruis in mozaïek. Het is waarschijnlijk dat dit ook door Molkenboer gemaakt is, al hebben we daar geen bewijs van.

▲ *Het graf van Antoon Molkenboer, zijn vrouw, oudste dochter en schoonzoon.*



► *Het graf van zijn jongste dochter en haar echtgenoot. Het staat niet vast maar is zeer waarschijnlijk dat Molkenboer ook dit kruis gemaakt heeft.*

### Bron

Hans Krol, *weblog Librariana*,  
[www.ilibrariana.wordpress.com](http://www.ilibrariana.wordpress.com) .

# Van het bestuur

## Groenendaal, van buitenplaats tot wandelbos



Eind mei presenteren wij de nieuwste uitgave van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek, een omvangrijk boek over Groenendaal. Aanleiding is het feit dat de gemeente exact honderd jaar geleden de buitenplaats Bosbeek-Groenendaal aankocht. Bosbeek werd afgesplitst en Groenendaal werd opengesteld als openbaar toegankelijk wandelbos. Het was voor die tijd een visionaire beslissing, die in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de kwaliteit van Heemstede en het karakter als groene gemeente.

Het is verrassend hoe veelzijdig het onderwerp Groenendaal is. Op meer dan 200 pagina's, voorzien van vele afbeeldingen in kleur, beschrijven zes auteurs elk vanuit hun eigen deskundigheid een aspect van Groenendaal. Bij hun onderzoek is veel onbekend materiaal gevonden, dat nu dus voor het eerst wordt onthuld.

### Zes grote hoofdstukken en een groot aantal kleinere onderwerpen

De ruggengraat van het boek zijn zes grote verhalen:

- Een 'kloek en frisch' besluit. De aankoop van Groenendaal in 1913. (Marc de Bruijn)
- Nu groen en daal – ooit duin en kaal? Het wisselend lot van het bos in Zuid-Kennemerland. (Frits David Zeiler)

- Van buitenplaats naar wandelbos. Groenendaal en de buitenplaatsen tussen Heemstede en De Glip, 1600-1913. (Christian Bertram)
- De Algemene Begraafplaats. Een goede buur van Groenendaal. (Leon Bok)
- Groenendaal na 1913. De schatkamer gaat open. (Wim de Wagt)
- Van Flora tot Floriade. De bloementoonstellingen in Groenendaal. (Michiel den Ruijter)

Maar natuurlijk is er ook volop aandacht voor alles waar veel Heemstedenaren zulke goede herinneringen aan hebben: de voormalige zwemvijvers en de Belvédère, de kinderboerderij en de speeltuin, het Verversingshuis en de Konijnenberg, de merkwaardige walvisbank en andere curiositeiten.



De veelzijdige flora en fauna en het beheer daarvan komen aan de orde en u leest over personen die een bijzondere rol gespeeld hebben in de geschiedenis van Groenendaal. Denk bijvoorbeeld aan David van Lennep, de burgemeester die het initiatief tot de aankoop nam, de familie Van Merlen, die haar bezit in 1913 aan de gemeente verkocht, maar ook aan de landschapsarchitecten J.D. Zocher sr. en Daniel Marot. Deze topontwerpers uit de tuingeschiedenis hebben hun stempel gedrukt op buitenplaats *Meer en Berg*, die in 1948 bij het wandelbos Groenendaal werd gevoegd.

Op deze pagina's vindt u in tekst en beeld een paar voorproefjes uit het boek.

### Over de opening op 17 juli 1913

Van heinde en ver komen de mensen richting Groenendaal. Ze kunnen via de vijf ingangen het bos in: Herenweg zuid en noord, aan de Glipperweg bij Bosbeek, aan de Van Merlenlaan bij het raadhuis en tegenover de Voorweg bij de begraafplaats. De meeste mensen zijn te voet. Een aantal komt met de fiets of de stoomtram (halte Raadhuis). De hooggeplaatste gasten komen veelal met auto of rijtuig. Om 14.30 uur krijgt burgemeester David van Lennep op het speciaal ingerichte feestterrein (op de plek waar nu de kinderboerderij ligt) eerst een bos bloemen aangeboden door een kleindochter van Arie de Wilde. Daarna houdt hij zijn openingsrede, volledig op rijm. Daverende toejuichingen zijn zijn deel. Vervolgens zingt de schooljeugd. Dan is mr. dr. W.F. van Leeuwen, de commissaris van de koningin, aan het woord, die Van Lennep feliciteert en complimenteert met zijn visie om de buitenplaats aan te kopen en open te stellen als wandelbos en zo de beschavende invloed van natuur aan allen te brengen.

► *De tuinkoepel van het huis Groenendaal is in 1970 afgebroken.*

### De dagbladen over Groenendaal in 1913

Na een persrondeleiding die het gemeentebestuur kort voor de openstelling had georganiseerd typeerde de *Nieuwe Haarlemsche Courant* het bos als een eldorado: 'Wat schrijver dezes u hier gaat vertellen is geenszins overdreven. Zijn stille hoop is dat binnen zeer korten tijd alle lezers kunnen gevoelen en genieten, wat hij genoten en gevoeld heeft gisterenmiddag ...'. De verwondering was groot, 'Men moet wel spreken in sprookjestaal.' Er was dan ook te veel om op te noemen: '... een schat van groen en bloemen en wildernis (...) heuvels en dalen en vijvers en vaarten met visschen in overvloed en heerlijk zacht mos, voeten dik, om middagen op te droomen (...) wijdsche vergezichten, mooie overlommerde lanen (...) boomen, veel in aantal en rijk in soort (...)' Geen wonder, want dit was een onge-rept landgoed, zelden betreden, weliswaar verwaarloosd maar in wezen nog in de staat waarin het bedoeld was.

'Hoe koel en frisch is het hier (...) en hoe landelijk blijft het met het molentje bij de malsche weide, hoe sierlijk kronkelt zich de beek door het Bosch en hoe levendig weerspiegelt ze het fijne loof der boomen,' pende Jeromino de Vries.





### Over de hertenbaan

Met de aanleg van de hertenkamp in 1924-1925 kreeg Groenendaal de beschikking over iets wat sinds de 19de eeuw een geliefd onderdeel was van landgoederen en stadsparken. De hertenbaan die als voorbeeld diende, die in de Haarlemmerhout, dateerde uit 1827, toen de landschapsarchitect J.D. Zocher jr. dit stadspark aan een metamorfose onderwierp.

De Heemstedse voorziening was vanaf het begin echter meer dan hertenkamp alleen. Al in de begintijd bevolkten behalve herten ook pauwen, ganzen, zwanen, eenden en kalkoenen het terrein, en er was ook een duiventil aanwezig.



### Over Groenendaal en omgeving als buitenplaats

Vanaf het Haarlemmermeer was door Meer en Berg dus een ongeveer 1150 meter lange monumentale as getrokken, via de weilanden, door de parterretuin, tussen de heuvels van Marot door en verder als Beukenlaan door de duinen tot aan de Herenweg. Een monumentaal gebaar!

## Bestellen

Het boek, dat iedereen die Heemstede een warm hart toedraagt in huis moet hebben, is vanaf 24 mei verkrijgbaar in de boekhandel en kost € 24,95. U kunt ook bestellen via onze website [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl). Klik hiervoor op 'Neem contact met ons op/Bestelformulier' boven aan in het

midden van iedere pagina en vul de gegevens in. Leden van de HVHB betalen € 19,95.

De uitgave is mede mogelijk dankzij steun van onder meer het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Holland, de J.C. Ruigrok Stichting en het VSBfonds.

## Uitnodiging voorjaarsbijeenkomst en ledenvergadering van de HVHB, 23 mei

Het bestuur van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek nodigt u uit voor de voorjaarsbijeenkomst, tevens Algemene Ledenvergadering, op donderdag 23 mei 2013 in de Burgerzaal van het Gemeentehuis van Heemstede.

De bijeenkomst begint om 20.00 uur. De zaal is open vanaf 19.30 uur.

De avond zal in het teken staan van de aankoop van Groenendaal door de gemeente Heemstede in 1913.

### Korte jaarvergadering: 20.00 uur

1. Opening van de Algemene Ledenvergadering van de HVHB door voorzitter Jaap Verschoor.
2. Mededelingen van het bestuur.
3. Vaststelling van het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 31 mei 2012. Het verslag is opgenomen in *HeerlijkHeden* nummer 153 en op [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl).
4. Vaststelling van het jaarverslag over 2012, dat is te vinden op de volgende pagina's en op [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl).
5. Verslag van de kascommissie over de jaarcijfers 2012.
6. Vaststelling van de jaarcijfers over 2012 en de begroting voor 2013. Het financieel verslag en de begroting voor 2013 vindt u op [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl) (onder de knop 'Wie we zijn') of kunt u toegestuurd krijgen door de penningmeester van de vereniging (023-5285525).
7. Benoeming nieuwe kascommissie.
8. Herverkiezing bestuurslid: GerryWeijers (evenementencommissie) is aftredend en worden door het bestuur voorgedragen voor herbenoeming.
9. Rondvraag en sluiting.

### Aankoop Groenendaal in 1913: 20.30 uur

De gemeente Heemstede en een aantal betrokken organisaties vieren dit jaar het honderdjarig jubileum van de aankoop van de buitenplaats Groenendaal door de gemeente. Jaap Verschoor vraagt aandacht voor de festiviteiten en voor het tegen die tijd verschenen boek over Groenendaal.

### Videofilm over het wandelbos Groenendaal: 20.40 uur

In het kader van hun maatschappelijke stage hebben leerlingen van Hageveld een film gemaakt over Groenendaal. Kijk mee met de blik van jongeren op het bos en de activiteiten die in Groenendaal plaatsvinden.

### De aankoop van Groenendaal in 1913

Marc de Bruijn zal onder het vertonen van verrassende plaatjes vertellen hoe de gemeente Heemstede tot de opmerkelijke beslissing is gekomen om de buitenplaats Groenendaal te kopen en in te richten tot een openbaar wandelbos.

### Groenendaal als volksbos

Wim de Wagt zal ons met nog veel meer plaatjes meevoeren in het gebruik sinds 1913 van Groenendaal als 'volksbos'.

### Informeel gedeelte: 22.00 uur

Na afloop van de bijeenkomst is er gelegenheid om na te praten bij een drankje en een hapje.

# Jaarverslag 2012 van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek

Nadat in het najaar van 2011 het kwartaalblad HeerlijkHeden op A4-formaat en in kleurendruk is verschenen, heeft in het voorjaar van 2012 een tweede grote verandering binnen de vereniging plaatsgevonden: een geheel nieuwe website. De nieuwe site



▲ De open-buitenplaatsendagen in 2012 waren zonovergoten en druk bezocht, zoals hier op 1 september bij Ipenrode.

www.hv-hb.nl heeft veel tijd en energie gekost, maar is een mooi cadeau voor de leden van de vereniging, die in 2012 65 jaar bestond. Sindsdien wordt de website veelvuldig gebruikt, zowel door leden als niet-leden. Daarmee is de site een uitstekend communicatiemiddel voor de vereniging.

De HVHB heeft veel aandacht besteed aan het Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012: in HeerlijkHeden zijn artikelen verschenen over buitenplaatsen in Heemstede en Bennebroek, op zowel de voorjaarsbijeenkomst als de najaarsbijeenkomst stonden de buitenplaatsen centraal en op 1 en 8 september waren dankzij samenwerking tussen de HVHB en de Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen enkele buitenplaatsen geopend voor publiek, waar honderden belangstellenden op afkwamen.

In 2013 is het honderd jaar geleden dat de gemeente Heemstede Groenendaal heeft aangekocht en heeft ingericht als wandelbos. Ter gelegenheid daarvan zal door de HVHB een boek over Groenendaal worden uitgebracht dat qua opzet vergelijkbaar zal zijn met het boek over de Binnenweg en de Raadhuisstraat uit 2010. Hier is in 2012 een begin mee gemaakt.

## 1. Bestuur en commissies

Tijdens de jaarvergadering op 31 mei is Daan Kerkvliet als bestuurslid benoemd. Daan heeft de plaats ingenomen van Marijke Meyer, die jarenlang leiding heeft gegeven aan de commissie karakterbehoud.

De commissie karakterbehoud is uitgebreid met Martin Bunnik en er zijn in 2012 twee nieuwe commissies opgericht: de commissie communicatie en de historische commissie. Communicatie staat onder leiding van bestuurslid Marc de Bruijn. Leden van deze commissie zijn onze fotograaf Theo Out en de in 2012 nieuw toegetreden commissieleden Annemarie Thoolen en Harry Opheikens. Laatstgenoemde gaat de taak van webmaster overnemen van Alexander Koopman, die deze taak voor de oude website jarenlang heeft vervuld.

De historische commissie is in december 2012 gestart met als leden Joke Dondorp, Martin Bunnik en Hillebrand de Lange. Deze commissie zal zich, naast het beantwoorden van historische vragen, ook richten op de canon van Heemstede en Bennebroek. De bedoeling is dat de canon in 2014 zal verschijnen.

Een overzicht van de samenstelling van het bestuur en de commissies vindt u in HeerlijkHeden en op [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl).

## 2. Activiteiten voor de leden

### Bijeenkomsten

Met maar liefst ruim 180 aanwezigen is met de voorjaarsbijeenkomst een record gevestigd. Na het formele gedeelte, de jaarvergadering, is door de burgemeester van Heemstede, mevrouw Heermans, het Buitenplaatsenjaar Heemstede geopend. Vervolgens is er een film vertoond waarin leerlingen van College Hageveld hun visie op de Heemstedse buitenplaatsen in beeld hebben gebracht. Kunsthistoricus René Dessing, bewoner van Huis te Manpad en voorzitter van de Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012, heeft een uitgebreide presentatie met veel mooie plaatjes gegeven over de buitenplaatsen in Nederland.

Ook de najaarsbijeenkomst stond in het teken van buitenplaatsen. In de vorm van een minisymposium is het jaar van de buitenplaats voor wat betreft Heemstede afgesloten. De Heemstedse wethouder van cultuur, Jur Botter, liet weten dat het gemeente-

bestuur graag de belangstelling voor de buitenplaatsen wil vasthouden, bijvoorbeeld door jaarlijkse openstellingen.

### Excursies

Ook in 2012 is gekozen voor excursies in, of op niet te grote afstand van Heemstede en Bennebroek. In februari is een bezoek gebracht aan het Zee- en Havenmuseum in IJmuiden. Veel belangstelling was er voor de excursie naar Hageveld in mei. In juni is een rondwandeling gemaakt door het 19de-eeuwse Haarlem-Zuid en in juli werd in het kader van de historische buitenplaats de expositie 'Vijf eeuwen bloemperken' op de buitenplaats Akerendam in Beverwijk bezocht. Ten slotte is in augustus onder leiding van Martin Bunnik een wandeling gemaakt rond het voormalige Huis te Bennebroek.

Zoals ieder jaar heeft de HVHB ook in 2012 een centrale rol gespeeld bij de organisatie van de Open Monumentendagen, waarop de buitenplaatsen veel aandacht kregen.

### HeerlijkHeden

Sinds nummer 150 van eind 2011 verschijnt HeerlijkHeden op A4-formaat en in kleur. Het vernieuwde tijdschrift is ook in de boekhandel te koop, met als gevolg honderden extra lezers. In 2013 en daarop volgende jaren zal op dezelfde wijze met HeerlijkHeden worden voortgegaan.

### Website

Zoals hiervoor vermeld is de website van de HVHB volledig vernieuwd. Alle informatie over de vereniging en over de activiteiten, zoals excursies en karakterbehoud, is er op te vinden. Er kunnen (historische) vragen worden gesteld. Nummers van HeerlijkHeden van 1973 tot en met 2008 zijn in te zien, evenals een aantal niet meer in druk verkrijgbare publicaties. Van alle monumenten in Heemstede en Bennebroek zijn foto's en beschrijvingen op de site te vinden. Ook kan er met zoekbegrippen (bijvoorbeeld 'Van Lennep' of 'Soendastraat') gezocht worden in de website en 35 jaargangen HeerlijkHeden. Op die manier wordt een schat aan informatie ontsloten. De projecten die samen met scholen zijn opgezet zijn of worden op de site geplaatst.

Het bezoek aan de site is flink toegenomen. De site heeft een centrale plaats in de vereniging ingenomen. In de toekomst zal de HVHB zich ook richten op facebook en twitter.

## 3. Monumenten en karakterbehoud

Een belangrijk aspect van de werkzaamheden van de HVHB betreft de zorg om monumenten en het behoud van het karakter van Heemstede en Bennebroek.

Ook in 2012 heeft de HVHB aandacht besteed aan bouwprojecten in Heemstede en Bennebroek die een bedreiging vormen of kunnen vormen voor het karakter van beide dorpen. Hiervoor hebben we diverse malen ingesproken in raadsvergaderingen en –commissies.

We blijven alert op de ontwikkelingen rond het voornemen van de Vomar om in Heemstede een



▲ Op 12 juli 2012 was er een excursie naar de buitenplaats Akerendam in Beverwijk, waar de expositie 'Vijf eeuwen bloemperken' te zien was.

supermarkt te bouwen tussen de Eikenlaan en de Binnenweg. Ook de eventuele verhuizing van de bibliotheek heeft de aandacht van de HVHB en dan niet alleen de gevolgen voor het gebouw, de voormalige Dreefschool, als het wordt verbouwd tot appartementen, maar ook omdat op de zolder het archief en de verzameling van de vereniging liggen opgeslagen.

In december is een nieuw plan voor De Havendreef gelanceerd dat in vergelijking met de voorgaande versie, waar de HVHB moeite mee had, beter aansluit bij de naastliggende bestaande huizen en nog maar in beperkte mate uit hoogbouw bestaat.

Een door de HVHB ingediende zienswijze tegen de forse afmetingen van een nieuw te bouwen appartementencomplex langs de Cruquiusweg volgens het bestemmingsplan Slottuin heeft tot aanvaardbare aanpassingen van de gevel geleid. Wegens de slechte marktsituatie is het gehele project Slottuin in november voorsnog ingetrokken.

Ook de bouw van een uitvaartcentrum op de

Heemstedse begraafplaats aan de Herfstlaan gaat niet door omdat de betrokken uitvaartondernemer zich heeft teruggetrokken. De HVHB had met succes gepleit voor een ruime afstand tussen de nieuwbouw en de bestaande ingangspartij (een gemeentelijk monument). We maken ons zorgen over een aantal graven, die scheuren vertonen en op termijn gerestaureerd zouden moeten worden.

De HVHB heeft tijdens een vergadering in december van de commissie Ruimte van de Heemstedse gemeenteraad laten weten bezwaar te hebben tegen de niet goed in de omgeving passende forse afmetingen van voorgenomen nieuwbouw langs de Cloosterweg nabij het Wilhelminaplein. Bovendien zijn de afmetingen niet conform het bestemmingsplan.

Wat betreft de zorgelijke toestand van het 17de-eeuwse rijksmonument Glipperweg 70 is in 2012 niets veranderd. Verwacht wordt dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in 2013 haar visie over de toekomst van het gebouw zal geven.

De HVHB heeft in 2012 consequent laten blijken tegen een nieuwe provinciale weg, de Duinpolderweg, door of vlak langs het bij GGZ-inGeest behorende bos nabij Bennebroek te zijn. Gepleit is om als alternatief ook het verlengen van de N 207, tussen Hillegom en Lisse door, naar de N 206 te onderzoeken.

## 4. Overige activiteiten

In 2012 is gestart met periodiek overleg met de Historische Vereniging Haerlem en de Stichting Ons Bloemendaal.

Met de gemeenten Bloemendaal en Heemstede zijn waar nodig ambtelijke contacten en met laatstgenoemde gemeente heeft ook bestuurlijk overleg met wethouders plaatsgevonden.

## 5. Financiële situatie

Ondanks de hoge incidentele kosten voor de bouw van de nieuwe website is 2012 met een positief saldo afgesloten.

Omdat van diverse zijden subsidie voor het uitbrengen van het boek over Groenendaal is toegezegd is het financiële risico dat de vereniging met dit project loopt beperkt.

Het ledental van de HVHB is in 2012 iets gestegen en ligt nu boven de duizend.

Ten slotte dankt het bestuur de vrijwilligers die zich in 2012 voor de HVHB hebben ingezet. Zij zijn onmisbaar voor het functioneren van de vereniging.



▲ Bestuur en commissies van de HVHB luidden op een winterse middag in februari 2012 het Jaar van de Buitenplaatsen in op Huis te Manpad.

## Excursies

### Wandeling Zuiderhout, donderdag 27 juni 2013

De Haarlemse wijk Zuiderhout was tot 1927 een deel van de gemeente Heemstede. Deze wijk heeft zich ontwikkeld op de terreinen van de vroegere buitengoederen Oosterhout en Zuiderhout. Vanaf 1900 is het gebied verkaveld langs een stratenpatroon, waaraan de landschapsarchitect Leonard Springer, maar ook de in Heemstede werkzame architecten Cuypers en Stuyt hebben bijgedragen. Vooral de vijfverpartijen aan de Vijverlaan en aan de Frederik Hendriklaan hebben in belangrijke mate het gebogen stratenpatroon bepaald. De wandeling start vanaf de Heemsteedse grens op de Crayensterbrug. Onderweg is er aandacht voor de structuur van de wijk Zuiderhout en de architectonische en historische elementen daarvan. Ook wandelen we langs Tuinwijk-Zuid van J.B. van Loghem.

**Verzamelen:** 14.00 uur op de Crayensterbrug (uiteinde Jan van Goyenstraat bij het Adriaan van Ostadeplein). Dit is ook weer het eindpunt.

**Parkeren:** Jan van Goyenstraat of omliggende straten

**Kosten:** € 3,- .

**Opgeven bij:** Mw. Theo Jonckbloedt, 023 5294499 of evenementen@hv-hb.nl

### Aandacht voor de Oude Kerk: bijzonder excursieprogramma op 7 juli

Stichting de Oude Kerk te Heemstede heeft een plan in ontwikkeling, dat het mogelijk moet maken de kerk aan het Wilhelminaplein meer multifunctioneel te gebruiken, met name voor concerten. Hierdoor kan de Oude Kerk een financieel solide basis krijgen. De Stichting Podiumprogrammering Heemstede gaat de komende jaren meer concerten in de Oude Kerk programmeren en minder in het Oude Slot.

De belangrijkste onderdelen van het plan zijn een beter zicht op het podium, een nieuw stoelenplan en een overdekte corridor tussen de kerk en de Pauwehof. Om het plan te financieren zal een beroep worden gedaan op culturele fondsen, het bedrijfsleven, de overheid en op particulieren.

De kerk is een rijksmonument. Met veranderingen zal zorgvuldig moeten worden omgegaan, opdat het karakter van de kerk niet wordt aangetast. De HVHB zal het plan kritisch bekijken in de wetenschap dat het van belang is dat ook in de toekomst voldoende middelen worden gegenereerd om de kerk naar behoren te kunnen onderhouden.

Stichting de Oude Kerk te Heemstede en de HVHB vragen samen uw aandacht voor de plannen van de Stichting door middel van een bijzondere excursie op zondag 7 juli met het volgende programma:

- Om 14.00 u ontvangst met koffie en thee in de Pauwehof
- Rondleiding in het Koetshuis door Jaap van Schagen (max. 45 minuten)
- Kort orgelconcert door Piet Hulsbos op het orgel van de Oude Kerk (ca. 20 minuten)
- Rondleiding in de Oude Kerk (max. 45 minuten)
- Napraten bij een drankje in de Pauwehof (bij mooi weer op het terras van de Pauwehof)

Er kunnen maximaal 45 personen inschrijven. Bij meer dan 20 personen wordt de groep gesplitst en vinden de rondleidingen simultaan plaats.

**Verzamelen:** 14.00 uur bij de Pauwehof, Achterweg 19, Heemstede

**Parkeren:** Wilhelminaplein of omliggende straten

**Kosten:** € 7,- .

**Opgeven bij:** Ad van Amerongen, 023 5283112 of advanamerongen@xs4all.nl

## Karakterbehoud, voorjaar 2013

Hieronder een kort overzicht van de stand van zaken op het gebied van karakterbehoud in Heemstede en Bennebroek. Houd ook onze website in de gaten, waar meer informatie over karakterbehoud te lezen valt.

### Cloosterweg 4-6, Heemstede

Projectontwikkelaar AKM-Reales B.V. heeft onlangs plannen ontwikkeld om in samenwerking met Elan Wonen te komen tot sociale woningbouw aan de Cloosterweg op de plek van de snackbar, de voormalige winkel en bakkerij van Van Dijk en het ernaast gelegen terrein op de hoek met de Molenwerfslaan. De hoogte van het ontwerp is niet in overeenstemming met de gebouwhoogtes zoals deze in het onlangs aangenomen bestemmingsplan voor deze wijk staan. De HVHB vindt dat nieuwbouw zo dicht bij het Wilhelminaplein in overeenstemming moet zijn met het historische karakter en de maatvoering van de omgeving.

### Havendreef Heemstede, nieuwbouwplan

Het nieuw voorgestelde plan voor het Havendreefgebied ziet er over het algemeen goed uit. Na eerdere inspraakprocedures is een plan ontwikkeld met lagere bebouwing dan oorspronkelijk was voorgesteld. In het gebied komen een winkel, woningen van twee woonlagen plus kap en op de hoek van het Heemsteeds Kanaal en de haven is een smalle woontoren gepland met horeca op de begane grond en acht woonlagen daar boven. Zodra de definitieve ontwerpen getoond worden zal het plan kritisch gevolgd worden.

### Wilhelminaplein, Wapen van Heemstede / Pandahof

Het pand is gekocht door Stadsherstel Amsterdam. Deze organisatie die in Amsterdam, en tegenwoordig ook daar buiten, historische panden koopt en op uitstekende wijze restaureert, houdt deze panden in eigendom en verhuurt ze aan gebruikers. De HVHB heeft er daarom alle vertrouwen in dat het behoud van dit pand voor de toekomst gewaarborgd blijft en het aanzien van het plein aanzienlijk zal verbeteren. Volgens de voorlopige plannen komen er appartementen en een kantoorruimte in.

### Oude Kern Bennebroek

De gemeente Bloemendaal heeft in een ontwerpbestemmingsplan besloten dat de hoeveelheid bebouwing in dit gebied beperkt moet worden. Voor reeds verleende bouwrechten dienen de bouwaanvragen binnen een bepaalde tijd ingediend te worden, daar anders deze rechten vervallen.

### Rijksstraatweg Bennebroek, GGZ – inGeest / Vogelenzang

Op het terrein van Landgoed Bennebroek, zoals het terrein in de toekomst gaat heten, zijn plannen ontwikkeld om de gebouwen uit de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw te slopen. De oorspronkelijke bebouwing uit de jaren twintig en dertig blijft bestaan.

Het plan is in het parkgedeelte huizen en appartementen te bouwen. Voor de appartementen zijn enkele voorstellen gedaan die gepresenteerd zijn op een inloopavond, waarbij ieder op- en aanmerkingen mocht maken. Mede met behulp van deze informatie worden verdere plannen ontwikkeld. De maximale bouwhoogte zal onder de boomtoppen blijven, dat is hier maximaal dertig meter.



## Aanwinsten collectie HVHB en reacties van lezers

Van de heer Albert Graansma uit Leek ontvingen we het boek *Nederland in den goeden ouden tijd..., dagboek van Jacob van Lennep en Dirk van Hogendorp*, een uitgave uit 1942. Voorin staat de opdracht: 'Ter herinnering aan de evacuatie in de gemeente Heemstede 18 Januari 1943, aangeboden door: J.G. Krap-Elskamp, J. Krap'. Wellicht is nog te achterhalen wie het echtpaar Krap was en waar zij oorspronkelijk vandaan kwamen.

Bij de renovatie van de tuin van het huis Adriaan Pauwlaan 8 is een gedenksteen gevonden uit 1898, die inmiddels in ons bezit is. We werden daarop attent gemaakt door de heer John Duijn van het bedrijf dat ter plaatse aan het werk was. De steen is 65 x 48 cm groot en de inscriptie luidt: Ter Gedachtenis aan den Heer Jan van Renswoud plaatsten Kerkvoogden en Notabelen dezen Steen Anno 1898. Het is nog niet duidelijk hoe de steen



▲ Steen gevonden bij Adriaan Pauwlaan 8.

daar komt en wat hij eventueel te maken heeft met eerdere bewoners.

Van de heer Croon van Oud Berkenroede ontvingen we een exemplaar van de gemeentegids uit 1967,



▲ De Heemsteedse Dreef met links de Pieter Aertszlaan en de Caesar Francklaan en meer op de voorgrond de Bronsteeweg.



▲ *Suikerzakje Nieuw Berkenrode.*

‘Gids van Heemstede’, van mevrouw Riet Scholten wat suikerzakjes van (deels verdwenen) horecaetablisementen en van de heer Peepkorn uit de Vaumontlaan een fraaie luchtfoto van de Dreef ter hoogte van de Pieter Aertszlaan, Caesar Francklaan en Bronsteeweg, afkomstig van zijn overleden zus. Van mevrouw van Dijk ontvingen we (via Kunsthandel Amstel Art) een portret van bakker Van Dijk van de Cloosterweg.



▲ *Bakker van Dijk.*

### **Willem Cornelis Preijde was de eerste bewoner van Herenweg 180**

In het artikel over Herenweg 180 (*HeerlijkHeden* 155) staat Johannes Gz. Preijde vermeld als eerste bewoner en opdrachtgever tot de bouw van het huis. De heer Jan van Doorn wees ons erop dat dit niet juist is. Het was niet Johannes maar zijn ongetrouwde oom Willem Cornelis Preijde (zoon van Jacob Preijde en Geertruij van Poll) die het huis liet bouwen. De grond had hij op 1 november 1890 ge-

kocht. Het huis had toen nog nummer 116 en heette Schoonzicht. Willem Cornelis Preijde overleed op Schoonzicht op 24 april 1909. Zijn erfgenamen waren Cornelis Gerardus Preijde en Johannes Preijde Gerardszoon, zonen van wijlen Gerardus Preijde. Johannes erfde onder meer ‘Het herenhuis Schoonzicht met schuur, erf en tuin en de berm voor dit huis aan de Herenweg met nog enige percelen bloembollengrond met berm aldaar.’ Op de bewonerskaart in het Noord-Hollands Archief waarop de familie Van der Hijden in 1923 als nieuwe bewoners ingeschreven staan (het huisnummer is dan inmiddels gewijzigd in 180), staat Johannes Gz Preijde als laatste bewoner vermeld. Hieruit is ten onrechte de conclusie getrokken dat hij ook de eerste bewoner was.

### **Wasserijen, bollen en huizenbouw**

In het artikel ‘Boerderijen in Heemstede’ (*HeerlijkHeden* 155) schreven wij: ‘Langs de Blekersvaart bepaalden de blekerijen met hun bleekvelden lange tijd het beeld, totdat in het midden van de 19de eeuw het verval in deze bedrijfstak intrad. De gronden werden daarna vaak bestemd als bollenvelden en vervolgens vanaf ongeveer 1920 voor woningbouw.’ De heer Jan Hein Beelen wees ons erop dat deze formulering niet helemaal klopt. Ter nuancering dus het volgende. Aan de westkant van de Blekersvaart waren inderdaad geen blekerijen meer, maar natuurlijk lange tijd nog wel de wasserijen. Die verdwenen geleidelijk aan toen steeds meer mensen thuis gingen wassen. De huizen van de straten genoemd naar voormalige wasserijen (zoals de Wasserij Annalaan en Beelenlaan) zijn pas in de eerste helft van de jaren tachtig gebouwd. De Oude Posthuisstraat is wel een voorbeeld van huizen uit de jaren twintig die op voormalig bollenland gebouwd zijn. Aan de oostkant van de Blekersvaart was bollenland waar nu onder meer de Hendrik Peepkornstraat en het Res Nova plein zijn (vanaf 1910). De boerderij van Van Beusekom, ook aan de oostkant, maakte begin jaren dertig plaats voor de aanleg van de Esdoornkade en Vijfherenstraat. Mevrouw Clazien Catcher-Lekx wees ons erop dat Emile Erens de woning in het poortgebouw van ’t Oude Slot niet pachtte maar de eigenaar was. Op de Prinsenlaan waren de boerderijen van Kortekaas (nummer 24) en van Jansen (nummer 48) twee verschillende boerderijen. De boerderij van Jansen werd in 1940 gekocht door Leen Lekx, de vader van Clazien. Ze zouden er blijven wonen tot het hele gezin in 1950 naar Canada emigreerde. Vóór 1940



▲ *Begin 1900, zicht op de Bleekersvaart met aan de oostkant nog bollenvelden waar nu onder meer het Res Novaplein ligt. De huizen links op de foto staan er nog.*

pachtte Leen Lekx de boerderij op 't Oude Slot (nu het theehuis).

### **'Vrijwillige' bijdrage aan de klokken van Berkenrode**

Mevrouw Mona Hooreman-de Regt stuurde ons een leuke aanvulling op het verhaal over de nieuwe klokken van Berkenrode in HeerlijkHeden 155: 'Mijn man Jan Hooreman werkte in 1948 als leerling-handschoenmaker bij de firma Laimböck en kon later nog grijnzend en grommend vertellen

hoe die geldinzameling voor de klokken ging. Alle personeelsleden werden apart bij de baas geroepen en moesten inschrijven op een bedrag voor de klokken, dat dan van hun loon werd ingehouden. Mijn man was achttien jaar en nog leerling, dus iedere cent was er één; maar hier kwam echt niemand onderuit. Dus elke keer als in de flat (waar ik nu nog woon) eens iemand mopperde op het gebeier van de klokken, dan zei hij dat ze aan het verkeerde adres waren, want hij had er nog aan meebetaald! De hilariteit van de burens kunt u zich voorstellen.'

## Surrogaatklokken en 'Klokken-Peter'

Diverse lezers weten zich te herinneren dat in plaats van de in 1943 verdwenen klokken metalen buizen of cilinders in de Bavo opgehangen werden, zodat er toch een geluid geproduceerd kon worden dat op klokkengebeier leek. Daan Kerkvliet ging op zoek op internet en vond nog bijzondere aanvullende informatie.

Petra Links schrijft op de website van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie: 'Overall in Nederland werd naarstig gezocht naar alternatieven voor de gevorderde klokken. De urgentie was voornamelijk groot als het slagklokken betrof, omdat men de juiste tijd miste. Bij het bedenken van een goed surrogaat werd een beroep gedaan op de creativiteit van de bevolking, omdat er beslist geen koper of tin gebruikt mocht worden. Er werden zeer uiteenlopende oplossingen bedacht voor het klokkenprobleem. Zo deed in het Zeeuwse Ritthem lange tijd een zuurstofcilinder dienst als klok, werd er in het Groningse plaatsje Siddeburen een melkbus in de toren gehangen en werden in het Brabantse Stampersgat van oude vuurgangen van een stoomketel op een suikerfabriek vervangende kerkklokken gemaakt.' (<http://niod.kominski.net/nl/thema/9/verdieping/90.html>)

Via hetzelfde adres, eindigend op 89.html vindt u een bijdrage van René Kok over de Limburgse aannemer P.J. Meulenberg, die de klokken in Heemstede verwijderde. Met zijn bedrijf voerde Meulenberg van 1940 tot 1944 op grote schaal opdrachten uit van Duitse Wehrmachts- en civiele instanties, zoals het aanleggen van wegen en het leggen van kabels. Van november 1942 tot begin 1944 was Meulenberg belast met het uit de torens halen en opslaan van de door de Duitsers gevorderde torenklokken in Nederland, een opdracht die hem een vermogend man maakte. Meulenberg trok het hele land door en werd in de volksmond al snel 'Klokken-Peter' genoemd. In juni 1947 moest Meulenberg zich voor het Bijzonder Gerechtshof in Maastricht verantwoorden voor zijn collaboratie. De procureurfiscaal eiste twintig jaar gevangenisstraf.

## Oproepje: informatie over F.H. van Emmerik

F.H. van Emmerik was een politieagent die uit liefhebberij linoleum- en houtsneden vervaardigde van vooral Heemsteedse onderwerpen. De HVHB heeft er aardig wat en in het gedenkboek 'Licht en schaduw' van Meer en Bosch uit 1932 staat ook een serie van dertien houtgravures van zijn hand. We bereiden een artikel over deze opmerkelijk amateur-kunstenaar voor. Bent u een nakomeling van Van Emmerik, waren uw ouders met hem bevriend of heeft u op een andere manier informatie over Van Emmerik die voor ons van belang zou kunnen zijn? Neemt u dan contact op met Marc de Bruijn, [communicatie@hvhb.nl](mailto:communicatie@hvhb.nl), 06-47816222.

## Oproepje: adresboeken

De HVHB zou graag zo veel mogelijk oude adresboeken van Heemstede en Bennebroek willen scannen. Ze zijn voor ons namelijk een goede bron van informatie en eenmaal gescand zijn ze veel beter doorzoekbaar. Er zijn ons adresboeken bekend uit de periode 1927-1939 en uit 1951, maar ook die hebben wij nog niet gescand. Wellicht zijn er ook nog meer uit andere jaren. Heeft u zelf oude adresboeken of weet u iemand die ze heeft? Neem dan contact op met Marloes van Buuren, [redactie@hvhb.nl](mailto:redactie@hvhb.nl), 023-5290756. We willen ze alleen korte tijd lenen en u krijgt ze onbeschadigd weer terug. (NB: Het gaat ons **niet** om de adresboeken die de gemeente vanaf ongeveer 1980 uitgaf.)

### Uit voorraad leverbaar

De HVHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. De complete lijst vindt u op [www.hv-hb.nl](http://www.hv-hb.nl) (en was ook bijgevoegd bij HeerlijkHeden 155). U kunt uw wens kenbaar maken aan Annemarie Thoolen (023 5476436, [aathoolen@ziggo.nl](mailto:aathoolen@ziggo.nl)).

# Illustratieverantwoording

## **Linnaeushof, van botanische tuin tot grootste speeltuin van Europa**

Blz. 3: foto Theo Out  
Blz. 4: Noord-Hollands Archief  
Blz. 5-6, 8: collectie Henriette Laverman  
Blz. 7: collectie Linnaeushof  
Blz. 8: collectie HVHB

## **Welkom in Heemstede en Bennebroek, Het vreemdelingenverkeer tussen 1906 en 1920**

Blz. 10, 15: collectie HVHB  
Blz. 11-12: Noord-Hollands Archief  
Blz. 13 (boven), 14: collectie Anja Kroon  
Blz. 13 (onder): collectie Henriette Laverman

## **Hoeve Nijverdal: de boerderij van Van der Hulst**

Blz. 16: collectie HVHB  
Blz. 17: collectie familie Van der Hulst  
Blz. 18-19: foto's Theo Out

## **Tour de France door Heemstede, De eerste 'grand départ' buiten Frankrijk**

Blz. 20: Spaarnestad Photo, Den Haag  
Blz. 22-23: uit *8 juli 1954, De dag dat de Tour voor het eerst buiten Frankrijk startte* (samengesteld door Bertus Raats en Huug Schipper)

## **Hoe Het Paradijs verdween uit Bennebroek**

Blz. 24, 26 (onder): collectie Martin Bunnik  
Blz. 25 (boven), 28: foto's Martin Bunnik  
Blz. 25 (onder), 26 (boven), 27: collectie mevrouw Timmers

## **Het verdwenen Huis te Bijweg, deel 1**

Blz. 29: collectie Martin Bunnik  
Blz. 30, 32, 34: Noord-Hollands Archief  
Blz. 31, 33: via Ons Bloemendaal

## **Sierkunstenaar Antoon Molkenboer en zijn betekenis voor Heemstede**

Blz. 35, 37: Noord-Hollands Archief  
Blz. 38: foto's Theo Out

## **Van het bestuur**

Blz. 39, 43-45: foto's Theo Out  
Blz. 40, 41 (links), 48 (onder), 49, 50: collectie HVHB  
Blz. 41 (rechts): particuliere collectie  
Blz. 48 (boven): foto Marloes van Buuren

## Nieuw als lid/abonnee

### **Bennebroek**

Dhr. T. Brink  
Dhr. A.J. Hollenberg  
Mevr. J.E. Petri – de Gier  
Dhr. S. Sijtsma  
Mevr. A. van de Vosse

### **Bloemendaal**

Dhr. E.H. van Langelaar

### **Blokzijl**

Mevr. F. van der Hoof – van der Aar

### **Brunssum**

Fam. R.M. Westers

### **Cruquius**

Dhr. C.J.M. Christiaanse

### **Haarlem**

Mevr. M.J. van Baaren  
Dhr. R.B. Lommerse

### **Heemstede**

Dhr. D. Aartsen  
Dhr. J.M.G. Bonfrère  
Mevr. M.L. Bos  
Dhr. L.E.M. Goulmy  
Dhr. C. Horselenberg  
Dhr. J.C.M. Jansen  
Mevr. E. Joacim – Ort  
Mevr. C.M. van Reenen / HOEZO! b.v.  
Dhr. P. Rotteveel  
Dhr. L.A.J. van der Weiden  
Mevr. W.M.J. Zuelen – Valk  
Fam. A.P. de Zwart

### **Hoofddorp**

Dhr. J.P.M. Mascini

### **Vogelenzang**

Dhr. J.H. van Baaren  
Mevr. A.G. Kleiterp – Timmermans

### **Wageningen**

Dhr. J.A.M. van der Weiden

### **Ijmuiden**

Dhr. A.J.H. van der Aar

### **Zwaanshoek**

Mevr. G. Bolluyt  
Dhr. J.H.M. van Haasteren